

OROSZTUDOMÁNY
KÖNYVTÁR

MHB 1644

VAKOK VILÁGA

KÜLÖNKIADÁS
A ROKKANTAK
NEMZETKÖZI ÉVE
1981
ALKALMÁBÓL

A VAKOK ÉS
GYENGÉNLTÓK
ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
FOLYÓIRATÁNAK
KÜLÖNKIADÁSA

KIADÓHIVATAL
A VAKOK ÉS GYENGÉNLTÓK
ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
BUDAPEST XIV., MÁJUS 1. ÚT 47.
TELEFON: 210-440

1981. a „Rokkantak Nemzetközi Éve”

I.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete felhívással fordult a tagországokhoz, hogy az 1981. évet nyilvánítsák a „Rokkantak Nemzetközi Événak”.

Az Év megszervezésének célja, hogy felhívják a tagállamok kormányainak, társadalmának, ezen belül a központi és helyi államhatalmi és államigazgatási, társadalmi és egyéb szervezeteknek és az országok valamennyi lakosának figyelmét a rokkantak helyzetére, problémáik megismerésére abból a célból, hogy nyújtsanak az eddiginél nagyobb segítséget a rokkantság megelőzéséhez, a rokkantak társadalmi beilleszkedéséhez, életük megkönnyítéséhez, jogaik érvényesítéséhez.

A felhívás hangsúlyozza a tagországok felelősségét a rokkantakkal kapcsolatos egészségügyi,

lakásügyi, oktatási, munkaügyi és egyéb kérdésekben, a kormányzati szervek rokkantakkal kapcsolatos tevékenységének összehangolásában, e sokrétű feladatoknak az országos tervekbe való beépítésével kapcsolatban.

Az ENSZ felhívásához csatlakozott a Magyar Népköztársaság is. Az Év megszervezésére létrejött Magyar Nemzeti Szervező Bizottságban helyet kaptak a rokkantak és a rehabilitációjukkal foglalkozó állami, társadalmi és érdekvédelmi szervezetek képviselői is. Részt vesznek a Bizottság munkájában a vakok és gyengénlátók, a hallás- és mozgássérültek képviselői is. Idézek a Szervező Bizottság által kiadott felhívásból:

„Szocialista hazánk az elmúlt 35 évben sokat tett állampolgáraink egészségének védelméért, a különböző egészségi károsodások megelőzéséért . . . Csökkentettük a károsodásból és fogyatékosságból eredő hátrányokat . . . Kiemelkedő feladatunk a rehabilitáció átfogó fejlesztése.”

„Kérjük honfitársainkat, hogy az élet minden területén, a kereskedelemben, a közlekedésben és mindennapok ügyes-bajos dolgainak intézésében tanúsítsanak támogató és segítőkész magatartást a rokkantak és családjuk iránt.”

„Számítunk rokkant állampolgáraink aktív részvételére, gondjaik feltárásában és a segítség módozatainak megtalálásában. Legyenek hazánk öntevékeny, társadalmi életünk minden területén egyenlő jogú és kötelezettségű tagjai. Törekedjenek a munka, a társadalmi közérzet és a szabadidő eltöltés minden területén speciális képességeik kibontakoztatására.”

A felhívás három fontos feladatra hívja fel a figyelmünket:

— fokozni kell az állami erőfeszítéseket a rokkantak helyzetének javítására;

— tovább kell javítani a társadalmi szemléletet és fokozni kell a lakosság rokkantakat segítő aktivitását;

— végül, ösztönözni kell maguknak a rokkantoknak cselekvő részvételét önmaguk rehabilitálásában.

II.

Hazánkban a felszabadulás óta sok minden történt a nyomor felszámolására és a szociális

HENTSCHEL ANTAL RAJZA

biztonság megteremtése érdekében. Elértük, hogy a társadalombiztosítás, a munkahelyi rehabilitációs rendszer és a szociális intézmények útján a társadalom minden tagja számára biztosítva van rokkantság esetén a megélhetés anyagi és természetbeni feltétele.

A munkahelyen megrokkant és nem rehabilitálható dolgozók a társadalombiztosítás útján rokkantsági nyugellátásban részesülnek. Az ellátás mértéke — a munkaviszonyban töltött időtől függően elérheti az átlagkereset 75⁰/₀-át.

1979-ben 215 ezren részesültek rokkantsági nyugellátásban. Az új rokkant nyugállománybavétel 1975 és 1979 között évente átlagosan meghaladta a 25 ezret.

Azok a dolgozók, akik nem rendelkeznek a rokkantsági nyugdíj megállapításához szükséges szolgálati évekkkel, kérhetik az illetékes tanácsi szervektől az átmeneti segély, a szociális járadék vagy a szociális segély megállapítását.

1979-ben szociális járadékban, illetve átmeneti segélyben kb. 15 000 nyugdíjjogosultsággal nem rendelkező csökkent munkaképességű dolgozó részesült.

III.

A születésüktől fogva vagy gyermekkorban elszenvedett betegség miatt rokkanttá vált gyermekek az esetek jelentős részében felnőttkorban jutva nem tudnak nyugdíjjogosultságot szerezni és nem esnek a munkahelyi rehabilitációs rendszer hatálya alá. Ők az állam szociális ellátási rendszere útján kapnak anyagi és vagy természetbeni segítséget megélhetésükhöz.

A súlyosan fogyatékos fiatalok számára sajátos pálya- és munkaalkalmassági vizsgálati rendszer épült ki és speciális oktató, képző és foglalkoztató intézményekkel és érdekvédelmi szervezetekkel is rendelkeznek. 1979-ben a súlyosan fogyatékosok számára több mint 2000 speciális foglalkoztató intézeti férőhely állt rendelkezésre és kb. 850 fiatal vett részt speciális pálya- és munkaalkalmassági vizsgálatban.

A súlyosan fogyatékos rokkantokról való gondoskodás természetesen nem mentes az ellentmondásoktól. Az egyes kategóriákba tartozók rehabilitációs rendszere — nem függetlenül a történelmi előzményektől, a fogyatékosági kategóriába tartozók számától és a rehabilitáció ne-

hézségi fokától — differenciáltan fejlődött és a fejlettség különböző színvonalán áll. A társadalmi fejlődés azonban egy magasabb színvonalú kiegyenlítődés irányába halad.

Viszonylag magas színvonalon áll a vakok és a siketek rehabilitációs rendszere. Foglalkoztatásuk általában megoldottnak tekinthető. Sajátos oktató és képző intézetekkel, fejlett érdekvédelemmel rendelkeznek.

A vak fizikai dolgozók munkaideje napi 6 óra. Részükre 6 nap pótszabadság jár. Egyéves munkaviszony után rokkantsági állományba helyezhetők. A rokkantsági állományban levő vakok rokkantsági nyugdíjuk folyósítása mellett teljes bérért munkába állhatnak. A vak házaspár egy gyermek után is részesülhet családi pótlékban. A vakok — jövedelmükre való tekintet nélkül — a vakságból eredő hátrányok csökkentése céljából személyi járadékban részesülnek. A magukra maradt, nyugdíjjogosultságot nem szerzett, jövedelem nélküli vak személyek — a személyi járadék mellett — rendszeres szociális segélyre is jogosultak.

A siketek gyermekkorukban speciális oktató-képző intézetekben készülnek az életre. A szájról való olvasás és a hangos beszéd elsajátítása után — mint szakmunkások — a hallók közé beépülve dolgoznak és megbecsült tagjai társadalmunknak.

Számszerűségükben is, a rehabilitáció módszerében és nehézségi fokában is — a vakoktól és a siketektől eltérő réteget alkotnak a mozgásukban korlátozottak, a mozgássérültek. A mozgássérült gyermekek oktatása nevelőotthonnal egybekötött speciális iskolákban történik. Az általános keretek között nem oktatható és nem képezhető felnőtt mozgássérültek életre való felkészítését foglalkoztató intézetek segítik elő.

Az Egészségügyi Minisztérium reprezentatív statisztikai felmérése szerint a 18 éven felüli mozgássérültek számát 265 488-ra becsüljük. Ebből munkaviszonyban áll, tehát kereső foglalkozást folytat kb. 35⁰/₀, nyugdíjas 55⁰/₀. Nincs foglalkoztatva 10⁰/₀. Ez utóbbi létszámból ha levonjuk a 60 éven felülieket és a szociális otthonban élőköt, akkor kb. 8—10 ezer olyan mozgássérült felnőttel kell számolnunk, akiknek rehabilitációjáról valamilyen formában gondoskodni kell.

Az elmúlt évtizedekben előrehaladt az értelmi fogyatékosok rehabilitációja. A foglalkoztató és kisegítő iskolák, a kisegítő és továbbképző iskolák és nevelőotthonok, az állami foglalkoztató inté-

zetek, védőmunkahelyek, a kialakulóban levő foglalkoztató felnőtt napközi otthonok és a szervezés alatt álló értelmi fogyatékos gyermekek szüleinek érdekvédelmi szekciója segítik az életbe való beilleszkedésüket.

Két éve eredményesen működik módszertani központként az Értelmi Fogyatékosok Országos Szociális Foglalkoztató Intézete és megindult a tanácsi — értelmi fogyatékosokat foglalkoztató — intézeti hálózat kialakítása. Becslésünk szerint a VI. ötéves terv végére minden megye és a főváros is rendelkezni fog értelmi fogyatékos felnőtteket foglalkoztató intézettel.

IV.

Az elért eredmények azonban nem jogosíthatnak fel bennünket arra, hogy elégedettek legyünk. Vannak súlyos gondjaink, különösen akkor, ha társadalmunk szocialista jellegéből következően célkitűzéseink szintjéhez mérjük a jelenlegi helyzetet. Gondjaink vannak a rokkantság megállapításával és a rehabilitációs rendszerünk kiterjedtségével kapcsolatban.

A rokkantság megállapításának és a vállalati rehabilitációnak mai rendszere nem bizonyult kielégítőnek. Sem a dolgozók, sem a munkáltatók nincsenek kellően érdekelve abban, hogy a „rokkantosság” helyett megfelelő „foglalkoztatást”, munkahelyet keressenek a csökkent munkaképességűvé vált dolgozó számára. Javítani szükséges a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató cél- és egyéb vállalatok érdekeltiségi rendszerét. Egyértelműbben meg kell határozni a munkáltatók feladatait és felelősségét a munkahelyi rehabilitációban. Megoldást kell találni a rehabilitáció hatékonyabb területi és központi ellenőrzési rendszerére is. A társadalombiztosításon kívül eső munkahelyi rehabilitációs rendszert indokolt kiterjeszteni a termelőszövetkezeti tagságra, — sőt perspektívában, ahogy gazdasági helyzetünk ezt lehetővé teszi, — az e körön kívülrekedt, munkaviszonyban még nem állt súlyosan fogyatékos felnőttekre is. Végső célunk nem lehet más, mint az, hogy rokkantsági nyugdíjba csak azok az állampolgárok menjenek, akiket valóban nem tudunk rehabilitálni.

A technikai fejlődést és a hagyományos szakmák szűkülési tendenciáit figyelembe véve tovább kell bővíteni a vakok által is ellátható munkaköröket is, tovább kell fejleszteni a felnőtt

korban megvakult dolgozók elemi rehabilitációjának a rendszerét, támaszkodva e munkában a családokra és az e célra szervezett budapesti metodikai központra.

Súlyos gondok vannak a mozgássérültek élet- és munkakörülményeiben. E rétegnél nemcsak foglalkoztatási problémák jelentkeznek. A már habilitált mozgássérültek életében is hihetetlenül nagy nehézségek jelentkeznek. Az itt felmerülő problémák igen sokrétűek, szerteágazóak. Helyet kapnak benne olyan problémák, mint a megközelíthető és a mozgáskorlátozottak számára is életteret biztosító lakások, tömegközlekedési eszközök, tanintézetek, alul- és felüljárók kérdése, a viszonylag szűk lehetőséget biztosító szakmunkásképzés, a munkába helyezés, munkába járás, a munkahelyre való eljutás, a megfelelő mennyiségű és minőségű gyógyászati segédeszköz-ellátás, a hatékony érdekvédelem problémái stb. Joggal feltételezhető, hogy a több megyében, járásban létrejött helyi mozgássérültek egyesületei és a létrejövő országos szövetség jelentős szerepet fog betölteni a problémák feltárásában, rangsorolásában, a rehabilitációt és a társadalmi beilleszkedést elősegítő javaslatok kidolgozásában, a társadalmi szemlélet helyes irányú befolyásolásában, nem utolsósorban a mozgássérültek nevelésében és az önrehabilitációra való mozgósításukban is.

V.

1981. úgy tűnik, valóban a rokkantaké Magyarországon. A Nemzeti Szervező Bizottság felhívása széles körben megértésre talált. Megmozdult a társadalom. A felhívás nyomán a sajtó, rádió, televízió programjában széles körű szemléletalakító, agitációs és propagandatevékenység indult meg a rokkantak megsegítése érdekében. A társadalmi szervezetek, gyárak, intézmények kollektívái, szocialista brigádok, iskolák, művészek szólaltak meg, tettek felajánlásokat az ügy érdekében. Elkészítették akcióprogramjukat az egyes területek felett áttekintéssel és hatáskörrel rendelkező országos főhatóságok is. Akciókat szerveznek a tanácsok is. Joggal remélhető, hogy előrelépés történik a társadalmi szemlélet formálása terén is. Tapasztalható az öntevékenység fokozódása maguknak a rokkantaknak a körében is. Elősegíti ezt az aktivitást a mozgássérültek országos szövetségének létrehozása is. Tapasztal-

ható bizonyos türelmetlenség is a felleltározóban levő problémák megoldását illetően. Ez a türelmetlenség kapcsolódik bizonyos csodaváráshoz is. 1981 a rokkantak nemzetközi éve! Azonban tudni kell, hogy a rokkantak és az egész társadalom érdeke, hogy ne csak az 1981-es év, de az egész jövő a rokkantaké is legyen. Szocialista államunk alapvető célkitűzése, hogy az elmara-dott néprétegek életszínvonala az átlagnál gyorsabban növekedjék. Intézkedéseit nem a kampányok hatására hozza, hanem a népgazda-

sági fejlődéssel összhangban álló, jól átgondolt szociálpolitika alapján. Ezért egyértelműen tudnunk kell, hogy az 1981. évben nem várható csoda a felszínre került problémák megoldása terén. A „csoda” csak közös erőfeszítések alapján, hatékony és következetes munkával fokozatosan valósítható meg. Reméljük, hogy a most tapasztalható aktivitás e folyamatos munka meg-alapozását fogja elősegíteni.

*Dr. Völgyi Lajos
az Egészségügyi Minisztérium
főosztályvezetője*

Gondolatok

A ROKKANTAK NEMZETKÖZI ÉVÉVEL KAPCSOLATBAN

Az ENSZ közgyűlése 1975. december havában deklarációt fogadott el, amelyben összegezte a rokkantak alapvető jogait. E deklaráció realizálásának elősegítése érdekében 1977-ben elhatározta, hogy 1981 a Rokkantak Nemzetközi Éve lesz.

Néhány ország rokkant fiatalisága szkeptikusan fogadta a határozatot, feltették a kérdést, vajon eredményes lehet-e egy ilyen határozat.

Véleményünk szerint a határozat indokolt és szükséges.

A föld lakosságának körülbelül 13%-a rokkant, ami kb. 500 millió embert jelent. Az 1981. április 7-i Egészségügyi Világnap jelszava volt, arra kell törekednünk, hogy 2000-ig javítsuk az emberiség egészségét. Az 1975-ös deklaráció, az 1979. évi Gyermek Nemzetközi Éve, az 1981-es Rokkantak Nemzetközi éve és az Egészségügyi Világnap jelszava lényegében egységet alkot, amely ráirányítja a figyelmet a rokkantak problémáinak megoldására. Nehezíti a megoldást, hogy 900 millió ember évi átlagjövedelme nem haladja meg a 200 dollárt, sőt 30 olyan ország van, ahol még a 100 dollárt sem éri el.

Az ez évi Egészségügyi Világnapon több olyan nyilatkozat hangzott el, amelyik hangsúlyozta, különös jelentősége van annak, hogy valaki hol születik. Erre való tekintettel a rokkantnak problémái is másképpen jelentkeznek a fejlett és a fejlődő or-

szágokban. Természetesen megoldásuk is különböző.

A rokkant szó gyűjtőfogalom. A rokkantságnak különböző fajtái vannak (szervi, érzékszervi és szellemi korlátozottság).

Ennek következtében vannak általános jellegű intézkedések, de emellett a rokkantság különböző esetekben jelentősége van a differenciált megoldásoknak is. Röviden foglalkozni kívánok néhány általános jellegű kérdéssel, valamint a látási fogyatékosokra vonatkozó speciális feladatokkal.

A rokkantak magas száma önmagáért beszél. Több száz millió ember érdekeivel és megsegítésével foglalkozni kell.

Elsősorban kiemelem a rokkantak nemzetközi évének morális mozgósító szerepét. A nem rokkant személyek nagy többsége előítélettel viselkedik a rokkantakkal szemben. Vagy sajnálja őket, vagy csodálja azokat, akik valami eredményt értek el.

Csak példaképpen említem meg, hogy a Német Szövetségi Köztársaság egyik városában egy étteremből kiutasítottak két vakot és látó kísérőjüket, hogy az étteremben vakot nem szolgálnak ki, mert a vakok zavarják a látó vendégeket.

El kell érni, hogy a társadalom egyenjogú és egyenértékű embert lásson a rokkant személyben is. Vegye tudomásul, hogy joguk van a tanuláshoz, a munkához, a társadalmi integrációhoz. Viszont a rokkant sze-

mélyeket is meg kell győzni arról, törekedjenek a társadalmi integrációra, többségüknél meg van a lehetősége annak, hogy tanuljanak, dolgozzanak, legyőzzék kisebbségi érzésüket és egyenjogú tagként illeszkedjenek be a társadalomba.

A látási fogyatékosokkal kapcsolatban néhány alapvető feladatra hívlak fel a figyelmet. Legfontosabbnak tartom a prevenciót. A világon kb. 42 millió vak van, bár olyan becslést is olvastam, amely szerint számuk még magasabb. Abban azonban mindenki egyetért, hogy 3/4 részüknél a látásromlás megelőzhető, vagy gyógyítható lenne. Ebből a szempontból is különbséget kell tennünk a fejlett és a fejlődő országok között. A fejlődő országokban a xerophtalmia következtében beállott vaktságot A-vitaminnal lehet megelőzni. A folyami vaktságot egy légy-csípés okozza, ez olyan parazitát visz át az ember szervezetébe, amely a látáscentrumot az agyban megtámadja. Az Egészségügyi Világszervezet tervet dolgozott ki e légy kipusztítására.

A Földközi-tenger afrikai és ázsiai partján pusztító trachoma filléres antibiotikummal gyógyítható.

Fejlett országokban szükség van a prevencióra, amelyet már a fogamzás előtt kell megkezdeni és amelynek végig kell kísérenie az embert egész életében. Ezért van szerepe a genetikának és a szűrésnek. Fiatal gyermekeket a kancsalság miatt kell vizsgálni. Idős korban a szürke- és a zöldhályogot kell kellő időben felismerni. Iskolás korban több gyermeknek kellene szemüveget hordania és gyakran magukat a szülőket is meg kell győzni arról, hogy szem-

orvos által felírt szemüveget viselje a gyermek. Ezért van szerepe a prevencióban a pszichológusnak.

A látási fogyatékosok oktatása a másik fő feladat, amely lényegében megoldott. Nálunk külön általános iskolája van a vakoknak és külön a gyengénlátóknak. A középiskolákban, a főiskolákon és az egyetemeken a látókkal együtt tanulnak, ez véleményem szerint helyes.

Egyes fejlett országokban az a vélemény kezd kialakulni, hogy már az általános iskolában is a látókkal együtt kell tanulniuk és így korábban kezdődik meg az integráció.

A fejlődő országokban az oktatás a legnagyobb probléma. Nincs iskola, nincs oktató, nincs oktatási segéd-eszköz. Átmeneti megoldás, hogy a látókkal együtt tanulnak és emellett speciális vakügyi ismeretekre is oktatják őket, (pl.: Braille írás-olvasás).

Harmadik fő feladat a munkára képzés és munkába helyezés. A látási fogyatékosok foglalkoztatása nálunk lényegében megoldott. Célváltalataink munkaerőhiánnyal küzdenek és nekünk arra kell törekednünk, hogy vállalatunk munkaerőgondjaint enyhítsünk. Ezért óvatos körültekintéssel kell eljárni új munkaterületek felkutatásával.

Gondot jelent az értelmiségi pályán működő látási fogyatékosok elhelyezése. A rokkantak nemzetközi évében el kell érniük, hogy elhelyezésükről intézményesen gondoskodhassunk. Mindezek alapján szükséges a meglévő jogszabályok módosítása. A jogszabályoknak rendezniük kell elsősorban általános jellegű intézkedésekkel a rokkantakra vonatkozó szervezeti és integrációjukkal kapcsolatos differenciált problémákat. Ezen felül külön kell foglalkozni a látási fogyatékosokat érintő speciális kérdésekkel. Ezek közül a segéd-eszköz-ellátást emelem ki. Ma sok olyan segédeszköz van, amely lényegesen megkönnyíti a látási fogyatékosok tanulását és munkavégzését. Ezen a téren a nemzetközi kooperáció szükséges. Egyszerűsíteni és profilozni kell a segédeszköz gyártását. Egy-egy segédeszköz előállításával egyetlen vállalatot kell megbízni a nemzetközi munkamegosztás alapján és így a nagybani gyártás következtében a segédeszköz ára olcsóbb lesz.

Csak példaképpen emlitem meg,

hogy a Szovjetunióban a 110 000 látási fogyatékos dolgozó háromszáz-féle munkaterületen dolgozik. Az ipari foglalkoztatás mellett hétezeren dolgoznak szellemi pályán, ebből sok a jogász, a programozó, a pedagógus, és legtöbbször az államigazgatásban helyezkedett el.

A rokkantak problémáinak megoldása szorosan összefügg a béke kérdésével. Amíg az emberiség évenként több, mint 500 milliárd dollárt költ fegyverkezésre, gazdasági erejét meghaladja, hogy a szegénység és a rokkantság problémájának megoldására megfelelő összeget fordítson. Meg kell egyezni a leszerelésben, abba kell hagyni a fegyverkezés fokozását.

Tárgyalások útján meg kell oldani a nemzetközi konfliktusokat, és ki kell küszöbölni a háborút.

Ebben az esetben valóban előre léphetünk a rokkantak integrációjának területén, ennek érdekében a nemzeti és nemzetközi megoldásokat egységbe kell kapcsolni.

A rehabilitáció és a rehabilitáció téren komoly munkát kell végezni az ENSZ-nek, a világszervezet szakosított szerveinek, valamint a kormányzati és nem kormányzati szervezeteknek.

Dr. Vas Tibor

a VGYOSZ elnöke, főszerkesztő
nyugalmazott egyetemi tanár

Szövetségi tevékenység

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A ROKKANTAK NEMZETKÖZI ÉVÉRE

A Rokkantak Nemzetközi Évének előkészítésére, a feladatok összehangolására 30 taggal megalakult Nemzeti Szervező Bizottságban a Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége is képviselőt kapott dr. Vas Tibor elnök elvtárs személyében. Akciótervünket a bizottsághoz még az elmúlt évben eljuttattuk, 1981-ben lapunkban is közöltük. Fontosnak tartom, hogy a nemzetközi évet a rokkantokról való fokozott mértékű gondoskodás kezdetének kell tekinteni. A következő évtized elteltével az ENSZ főtitkára a tagországok ilyen irányú tevékenységéről jelentést kér.

A vakokról és gyengénlátókról történő gondoskodásnak, érdekvédelmük érvényesítésének legfőbb intézménye a szövetség. Külön számunkban röviden tájékoztatom olvasóinkat az itt folyó szervező munkáról, a szervezet felépítéséről, valamint több fontos feladat ellátásáról.

Szervezeti hálózat, tagszervezés

Az 1918-ban létrejött szövetséget háborús és polgári vakok hívták életre. Célja ugyan akkor is az ország területén élő vakok összefogása volt, ez azonban leginkább a fővárosban

valósult meg és néhány vidéki városban, ahol a Vakokat Gyámoltó Országos Egyesületnek intézetei voltak.

Néhány évtizeden át a szövetség tagjai sorába csak vakokat vettek fel, később azonban a gyengénlátókat is felvették, 1960-tól a szövetség elnevezése is Vakok és Csökkentlátók Szövetsége lett; a jelenlegi, 1976-ban jóváhagyott alapszabály értelmében a szövetség neve: Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége.

Szövetségünk társadalmi szerv, döntő részben állami támogatásból gazdálkodik, ám ez évtől kezdődően saját bevételeit is felhasználja.

A központi szervek közül első helyen említendő a tagok összessége által megyénként választott küldöttekből álló Küldött Közgyűlés. A megyei szervezetek 150—150, illetve a fennmaradó taglétszámban 75—75 tagonként választanak 1—1 küldöttet. Ez a mintegy 120 tagú testület évenként általában egyszer ülésezik. — Saját soraikból a küldöttek 13 rendes és 3 póttagból álló Központi Elnökséget választanak. Ez a testület a szövetség ügyeit — a reá ruházott jogkörben — 2 Küldött Közgyűlés között intézi. Általában havonként, évente 10—11 alkalommal ülésezik.

Mindkét központi szervnek különböző bizottságai is működnek.

A helyi szervek közül elsőként említendőek a megyei szervezetek. Ezeket a szövetség központja irányítja. A megyei szervezetek élén 3—9 tagú elnökségek állnak. Legalább negyedévenként egy alkalommal üléseznek. — Több megyén belül alakultak körzeti csoportok. Céljuk a tagsággal való minél közvetlenebb foglalkozás. Ezek száma az ország területén jelenleg 45.

A szövetség központjában és a megyei szervezeteknél alkalmazottakat foglalkoztatunk, de sok feladatot látnak el aktívaink is. Mind a központi elnökség, mind a megyei szervezetek elnökségeinek tagjai — a főtitkár, illetve a megyei titkárok kivételével — társadalmi munkában dolgoznak. A körzeti csoportoknál fizetett alkalmazottat egyelőre nem foglalkoztatunk. A tisztségviselőket minden területben 5 évi időtartamra választjuk.

A tagok szervezését a megyei szervezetek végzik. Egyre több segítséget kapnak a tanácsoktól, a Magyar Vöröskereszt és a Hazafias Népfront helyi szervezeteitől, valamint a körzeti csoportoktól. Az elmúlt években a taglétszám gyorsan növekedett; a gyarapodás üteme jelenleg lassúbb, tagságunknak több mint 60%-a az idős korosztályokhoz tartozik. Szövetségünk össztagslétszáma — az 1981. március 31-i állapotnak megfelelően — 19 902.

Képzés, munkába helyezés

A vak és gyengénlátó tanulók általános iskolai képzése az országban 3 iskolában történik: a Vakok Általános Iskolája és Nevelőotthona biztosítja a vak tanulók teljes általános iskolai képzését és a Budapestre beiskolázott gyengénlátók felsőtagozatos osztályainak működését. Budapesten működik továbbá gyengénlátók részére egy általános iskola alsótagozatú osztályokkal. Debrecenben az ugyancsak gyengénlátóknak létesített iskola a teljes 8 osztályos oktatást és nevelést biztosítja.

Vak tanulók számára hosszú időn át létezett a szakmunkásképzés, az ún. hagyományos vak szakmákat (kefekötés és kosárfonás) az országos szakmunkás-jegyzékből néhány éve törölték. Az országban működő célvállalatok, — a Fővárosi Kefe-, Sep-

GÉPI KEFEBEVONÁS A KEFE-SEPRŰGYÁRTÓ VÁLLALATNÁL

rűgyártó Vállalat, a Vas megyei Vegyipari Vállalat, a Szegedi Fonalfeldolgozó Vállalat és a céljelleggel működő Egyesített Fonottáru-Készítő Szövetkezet — munkaerő-hiánnyal küzdenek. A hagyományos munkakörökben a jelentkezőket el tudjuk helyezni. A célvállalatoknál és szövetkezeteknél elérhető jövedelmek a hasonló munkakörben dolgozó látó munkavállalók átlagjövedelmével azonosak. Itt említendő néhány munkajogi kedvezmény is: a fizikai munkát végző vak dolgozók heti munkaideje 36 óra. Valamennyi vak dolgozó részére évi 6 munkanap pótszabadság jár.

Tagságunk körében legnépszerűbb, egyben a legnagyobb létszámot lekövető foglalkozás a telefonalközpontkezelés. Budapesten és vidéken a kezelők száma meghaladja a 900-at. Alapfokú képzésükről és postai továbbképzésükről — központi és helyi szervei útján — természetesen a szövetség gondoskodik. Munkájuk megkönnyítéséhez az alközpontra szerelhető adaptereket biztosítunk — együttműködve a postával.

20 év óta képzünk gyögmasszörőket. A kiképzett csaknem 200 gyögmasször nagyrészt ilyen munkakörben dolgozik kórházakban, szanatóriumokban, fürdőkben stb. Munká-

FÜGEDI PÉTER
TELEFONKÖZPONT-KEZELŐ
A VEGYTERV
TELEFONKÖZPONTJÁBAN

Gondoskodás, juttatások

Szervezeti hálózatunkban a tagokkal való közvetlen foglalkozásnak úgy kell megvalósulnia, hogy a megyei szervezetek és körzeti csoportok — más szervekkel is együttműködve — minél több segítséget nyújtsanak. A megyéknél rendszeresek a félfogadások, a körzeti csoportoknál pedig időnként tagösszejöveleteket tartanak. Egyre fokozódó jelentősége van a család-, illetve taglátogatásoknak is. E munka megkönnyítése érdekében már korábban útmutatót készítettünk, 1980-ban — a Magyar Vöröskereszttel közösen ezt 10 000 példányban jelentettük meg.

Budapesten és néhány vidéki megyei szervezetünknel jogi segítséget biztosítunk tagjaink részére. Az ilyen jellegű ügyfélforgalom — a számszerűséget tekintve — budapesti és Pest megyei szervezetünknel a legnagyobb. 1980-ban ilyen jellegű kérésekkel legnagyobb szervezetünket 195 esetben keresték meg.

A gondoskodási tevékenységben nem nélkülözhetjük az államigazgatási szervekkel való jó kapcsolatot. A tanácsok szakigazgatási szervei egyre több segítséget adnak tagjaink házi gondozásához és az öregek napközi otthonokba történő elhelyezéséhez.

A társszervekkel együtt szövetségünk részéről is szorgalmaztuk a felnőttkorban megvakultak elemi rehabilitációját. A Budapesten működő Vakok Állami Intézetében (Budapest XIV., Május 1. u. 21.) gondos előkészítés után az érdemi munka kezdetét vette. A 16—50. életév között látásukat veszített személyek megismerkednek az új élethelyzethez való igazodás bizonyos mozzanataival; elsajátítják a pontírást, a közlekedést, bizonyos segédeszközök használatát stb.

Fontos feladat, hogy tagjai részére a szövetség az életvitel egyre kedvezőbb anyagi feltételeinek megteremtéséhez nyújtson segítséget. Az 1971. október 1-én bevezetett vakok személyi járadéka mintegy 35 000 ember számára jelent ebben a vonat-

jukkal általában elégedettek. A gyógymasször képzést évenként, 10 hónapos tanfolyam keretében végézzük.

A Kozmosz Ipari Szövetkezet, valamint a Vakok Általános Iskolája és Nevelőotthona között létrejött megállapodás értelmében az említett szövetkezet 1990-ig vak zongorahangolók kiképzését vállalta. A zongorahangolókra nagy szükség van, az elérhető jövedelem ebben a munkakörben jónak mondható.

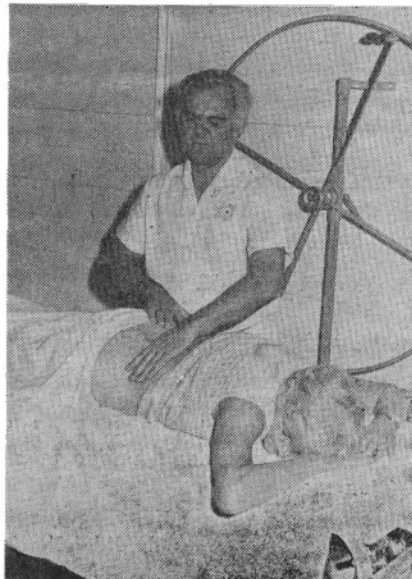
A felsőfokú tanintézetekben (jogász- és pedagógusjelöltek) munkába állítása komoly nehézségekkel jár, mégis diplomásaink nagy többsége a végzettségnek megfelelő munkakörben dolgozik, de ettől eltérő esetek is vannak. A fokozott érdekvédelmi gondoskodás jegyében módot kell találni az arra alkalmas fiatal diplomások szervezettebb munkába állítására, foglalkoztatására.

A gyengénlátók részére hivatalosan mindössze két területen van lehetőség szakmunkás-bizonyítvány megszerzésére, még pedig a könyvkötői és kárpitosi szakmában. Elhelyezésük a vak munkavállalókhöz viszonyítva

mégis könnyebb: mintegy 28—30 különböző munkaterületen dolgoznak.

A szövetség összetaglétszámához viszonyítva a munkavállalók száma alacsony, 1981-ben 2843 fő dolgozott. Mint arra már korábban rámutattam, a tagság kb. 64%-a az idősebb korosztályhoz tartozik.

A munkába helyezés, a szövetségnek egyik legfontosabb feladata. A munkarehabilitáció megvalósításában a szövetség központi helyi szervei, a célvállalatok és szövetkezetek, gyakran a helyi tanácsok szakigazgatási szervei is résztvesznek.

GYÓGYMASSZÖRKÉNT
CSAKNEM KÉTSZÁZAN
DOLGOZNAK

kozásban komoly anyagi segítséget. A járadék összege — annak bevezetése óta — évente emelkedik. Az önállóan folyósított járadékösszeg 1981-ben 1300,—; a nyugdíj mellett folyósított összeg általában 520,— Ft.

Nyugdíjjal nem rendelkező tagjaink részére — amennyiben a velük közös háztartásban élők egy főre eső jövedelme az öregségi nyugdíjminimot sem éri el — komoly segítséget nyújt államunk a vakok rendszeres szociális segélyének folyósításával. Ennek összege nem emelkedik, jelenleg is 720,— Ft.

Szövetségi juttatásaink közé tartozik a jövedelemmel rendelkező tagoknak biztosított segély. Ennek összege 1980-ban meghaladta a 130 000 forintot.

1964 óta biztosítjuk vak tagjaink részére a helyi és távolsági utazási kedvezményt. Ez a jogszabály ugyan módosításra szorul, de a jelenleg érvényben levő rendelkezések közül ki kell emelni a dolgozóknak biztosított nagyobb mértékű kedvezményt és azt, hogy a tagságnak az egyesületi életbe való fokozottabb bevonását is szolgálják a rendelkezések és pedig úgy, hogy a megyei szervezet székhelyére a tag évi 6 alkalommal utazhat szövetségi térítés mellett.

Boglárlellén a szövetség 45 ágyas üdülőt tart fenn. A tagság által nagyon kedvelt üdültetéshez ez a szerény kapacitás nem elegendő. Üdültetési lehetőségeinket a SZOT valamelyest bővítette: előszobában évente 70 beutalót bocsátanak rendelkezésünkre. Két szocialista társ-
szövetséggel (lengyelországi, NDK-beli) csereüdültetési megállapodásaink vannak.

Néhány mondattal utalok a szövetség segédeszköz-ellátására. 1980-tól a segédeszköz-juttatás úgy vált folyamatossá, hogy azt — bizonyos költségelőirányzat évenkénti felhasználásával — minden évben lebonyolítjuk. Ennek keretében pont- és síkfrógépeket, kazettás és orsós magnetofonokat adunk 50%-os ártámogatással, a pontírótablákat térítésmentesen adjuk.

1980 júniusától a Vakvezető Kutya-kiképző Iskola felügyeletét, működtetését ugyancsak a szövetségre bízták. Jogosult tagjaink részére a vakvezető kutyákat ugyancsak díjtalanul adjuk.

Felvilágosító munka

Az elmúlt évek során több kiadványt jelentettünk meg. Ezekben részint a vak gyermekek, részint a gyengénlátó gyermekek szülőinek adtunk hasznos útmutatásokat. A szövetség megalakulásának 60. évfordulója tiszteletére az érdekvédelmi tevékenység 60 évét bemutató kiadványt adtunk közre.

Napilapokkal, folyóiratokkal kialakított állandó jó kapcsolatainkból is következik, hogy — az elmúlt évekhez hasonlóan — a rokkantak nemzetközi évében is sok írás jelent meg. Fontosnak tartjuk ugyanis a társadalom minél szélesebb rétegeinek felvilágosítását, a vak ember helyes megismertetését. Említést érdemel a nemzetközi év jegyében elkészített amatőr film, ez 4 súlyos fogyatékosági kategória, a hallás- és látássérültek, a mozgássérültek és az értelmi fogyatékosok helyzetéről ad hű képet.

A szövetségnek kiterjedt nemzetközi kapcsolatai vannak.

Javaslatok

1. A foglalkoztatottak számát és a munkakörök választékát a közeli években növelni kell. Szükséges a kis létszámú bedolgozó munkavállalók számának gyarapítása. Új fizikai munkaterületek felkutatása is nagyon fontos. Az értelmiségiek foglalkoztatását szervezetté kell tenni.
2. A segédeszközök körét sürgősen bővíteni kell. El kell érni, hogy ezek egy részét kedvezményesen, más, nem túl drága eszközöket pedig teljes áron szerezhessünk be.
3. A látássérültek üdültetése lényegesen bővítendő.
4. Felvilágosító munkánkban arra kell törekednünk, hogy a társadalmi figyelem felkeltése mellett tagjaink magatartásában is a minél kiegyensúlyozottabb ember jelenjen meg.

dr. Bódi István
főtitkár

DR. PÁLHEGYI FERENC

Ismerd meg és fogadd el önmagad!

Ez a tanács, ami a címben szerepel, több mint két évtizedes, vakokkal végzett munka summájaként összegződik. Ha csak egy mondatot szólhatnék, ezt mondanám minden embernek, de legfőképpen a vakoknak, belső békéjük és szabadságuk érdekében.

Ezért szeretnék az „én-kép” és az önértékelés problémáiról szólni a Vakok Világa ünnepi számában. Az itt bemutatott gondolatmenet tágabb összefüggésekbe ágyazódik a vakok pszichológiáját tárgyaló, megjelenés alatt álló könyvemben.

Az én-kép kialakításában, végig az egész gyermekkorban, fontos szerepe van a szociális tükröknek, azaz a többi ember reagálásának ránk. A „kedves, jó, okos, ügyes gyerek vagy” hangoztatása és éreztetése önbizalmat ad a gyermeknek, el is hiszi, hogy ő ilyen, hiszen a nála hatalmasabb felnőttek mondják, vagyis a jelzők beépülnek az én-képébe. A „semmirekellő, lusta, buta, haszontalan” jelzőket is lassanként elhiszi, ha következetesen hallja; az efajta korholástól tehát nem jobb lesz, hanem elfogadja, hogy ő ilyen. Azaz ez is beépül az én-képébe.

A vak gyermekkel kapcsolatban ez azt jelenti, hogy személyiségfejlődése szempontjából végig nagyon fontos — nemcsak a csecsemőkorban, a szoros anya—gyermek kapcsolat idején —, hogy hogyan viszonyulnak hozzá. Nemcsak a sajnálkozó vagy az önálló tevékenységtől visszatartó szavak, hanem a túlzott segítségnyújtás és kiszolgálás is negatív tükröt jelent számára. A túlzott védelem egyben mozgásszabadságának korlátozását is jelenti és egy önállóságra, függetlenségre képtelen ember képét önmagáról. Tehát nagyrészt a környezet felelős azért, hogy a vak gyermekben kialakul-e az önbizalom, az aktivitás és az életszeretet.

A serdülőkorban megrendül a gyermeknek a felnőttek ítéletébe ve-

tett hite és úgy érzi, hogy a „ki vagyok én?”, „mire vagyok képes?”, „hol a helyem?”, kérdéseket neki magának kell megválaszolnia. Igyekszik felfedezni magában a képességeket, de ellenszenvvel fogadja, ha környezete — például a szülei — tesz ugyanazt vele, megkísérelve fejlesztését, érdeklődésének terelését valamilyen irányba, mert ezt függetlensége megcsorbításának, önállóodása visszaszorításának érzi. A felfedezett és vélt képességek próbája azonban változatlanul a másik ember, nem önmaga. Nagyon is érzékeny arra, hogy a többiek hogyan reagálnak teljesítményeire, viselkedésére, egyáltalában órá, azaz valójában még éberebben figyel a szociális tükörre, mind eddig. E kettősség miatt önmaga értékelése sokszor nagyon hullámzik, ami lelkileg megviseli. A tegnap még önbizalomtól duzzadó, magabiztos serdülő mára elkeseredett, önmagát alulértékelő gyerekké válhat. Nehéz, válságos korszak ez, amit jogosan neveznek identitási krízisnek, azaz én-azonosság válságnak.

Hozzájárul e válsághoz a serdülő mezsgye-helyzete, vagyis hovatartható dilemmája is. Környezetének elvárásai ugyanis ellentmondások: hol a felnőtt, hogy a gyermek szerepét kéri számon tőle. Komolyabban, felelősebben viselkedhetne és gondolkodhatna, hiszen már nem gyerek. Nem dohányozhat és meghatározott időre haza kell jönnie, mert még nem felnőtt.

A szembefordulás azokkal a felnőttekkel, akik eddig függőségben tartották, a szociális tükörre való igénykonfliktust hoz létre benne. Ezt többnyire úgy tudja feloldani, hogy a társas reagálásra való igényét nem a felnőtteknél érvényesíti, hanem egy kortársakból vagy alig idősebbekből álló csoportnál, akik lehetnek osztálytársai, hasonló érdeklődésű barátai, sportkörnek vagy bármilyen — intézményes vagy spontán szerveződött — csoportnak a tagjai. Ez azt jelenti, hogy érdeklődését, ízlését, magatartását, vélekedéseit, gondolkodását nem a felnőttek szabályozzák ettől kezdve, hanem ez a csoport, amit a közösséglelektanban vonatkoztatási csoportnak szoktak nevezni.

A „ki vagyok én?” kérdés serdülőkori felvetése a vakoknál különösen konfliktusoktól terhes. Korábban

még, ha a felnőttek elhallgatták vagy legalább nem hangsúlyozták, nem kellett észrevennie másságát vagy hátrányait. Most — az önmegismerés belső kényszere alatt — nincs erre lehetőség. De elmarasztaló tényeket nehéz elfogadni, ezért működésbe lépnek a személyiség feszültségelhárító mechanizmusai: a hátrányos helyzet eltagadása (főleg önmagától), állapota megváltoztatásának irreális váradalma (sikeres operáció, szemátültetés, új találmányok), mások (szülei, orvosok) hibáztatása vakságáért, még rosszabb esetben az agresszív tendenciák, ellenséges érzület kiterjesztése mindenkire, aki lát.

Az identitás-válságon töretlen személyiségfejlődés esetében általában túljutunk a serdülőkor lezárulásával. Ha ez nem sikerül — ami valamilyen lelki megterhelés, így a vakság következtében könnyen megeshet —, a felnőtt is mutathatja az én-azonossági és önértékelési krízis jegeit, főleg állapota súlyosságának eltagadását vagy bagatellizálását.

Találkozhatunk olyan vak felnőttekkel, akik szinte protestálnak a vakságot súlyos tehernek tartó nézetek ellen. Nem egy művelt és produktív vak ember hevesen tiltakozik az ellen, hogy ő bármiben is akadályozott lenne. De éppen a tiltakozás hevessége és az az érzékenység, amivel minden vakságára vonatkozó célzásra reagál, jelzi, hogy meggyőződése nem mély és nem szilárd. Legkirívóbb példa talán a fogyatékoságból fakadó hátrányok eltagadása egy zagorszki vak-siket egyetemista nyilatkozata, hogy ő a szellemi fejlődés terén előnyösebb helyzetben van azoknál, akik látnak és hallanak, mert értelmi fejlődését nem akadályozza a látható és hallható világ.

De vajon valóban arra van-e szüksége a vak embernek, hogy helyzete nehéz voltát ne ismerje fel, hogy képességeinek és lehetőségeinek korlátairól ne tudjon, hanem e helyett higgyen abban, hogy ő alapjában véve éppolyan teljesítményekre képes és éppen annyi lehetőség között válogathat, mint bárki más, mert a vakság csak jelentéktelen „incidens” az életében? Ebben hinni kellemes érzés lehet, de a továbbéléshez és a kibontakozáshoz szükséges lelki egyen-

súlyt éppúgy nem adhatja meg ez a hit, mint ahogy egy kábítószer sem nyújt valódi életörömet. A lelki egyensúly eléréséhez — mint sokszor a testi egészséghez is — nem kábulatra és csilapítószerre van szükség, hanem fájdalmas műtetre. Ez a „fájdalmas műtét” ebben az esetben a vakság összes hátrányának és terhének felismerése és elfogadása. A vak embernek azonosulnia kell a vakságot is tartalmazó önmagával, hogy megbékéljen másokkal és az élettel. Lehetőségeit a vakság tényét is beszámítva kell mérlegelnie, és a teljesebb, a valódi örömeiket tartalmazó életért önmagát vaknak elfogadva kell megküzdenie.

Ha a megvakulás az én-azonosság kialakulása után, tehát felnőtt korban következett be, a hátrányos helyzet eltagadása és az ennek megfelelően torzított én-kép kevésbé jellemző. A világ megismerésére irányuló tevékenység még nem rendeződött át a megváltozott lehetőségeknek megfelelően, még nem alakult ki a hallási és haptikus (tapintásos-mozgásos) érzékszervi beállítódás, ezért túlságosan nagy az ellentét a látó állapot és a nem látó állapot között, a közlekedés, a mindennapos tevékenység, az ügyintézés, a kapcsolatfelvétel stb. szabadsága, illetve korlátozottsága között. A felnőttkori megvakulás megrázó, traumatikus hatású élmény. Az én-kép szempontjából körülbelül így írható le ez az esemény: „Nem vagyok már az, aki voltam. Nagyon sokat, talán mindent elvesztettem.” Hosszú hónapok kellenek ennek az élménynek a feldolgozásához, a megváltozott helyzet elfogadásához és a hozzá való alkalmazkodáshoz. A mellé álló jóbarátok megkönnyíthetik az átállást. Ellentétben az akadályozottságát eltagadó vakkal, az ilyen embert éppen arról kell meggyőzni, hogy nem veszített el mindent, hanem még sok lehetőség és perspektíva áll előtte. Szép leírását olvashatjuk ennek a folyamatnak Walter Jens A vak című kisregényében.

Nehezebbé teszi a vakok számára az én-azonossági krízisen való túljutást az a tény, hogy vaknak lenni is hasonlóképpen mezsgyehelyzet, mint serdülőnek lenni. A vak ember egyszerre tagja a sorstársak közösségének és a többségében látókból álló társadalomnak. E kettő különböző —

sokszor ellentétes — alkalmazkodási mintákat kínál neki. Az egyik mintha ezt mondaná: „Utazz, ismerkedj, próbálkozz meg minden újjal, ne hagyj abba!” A másik: „Maradj otthon, ne keress új kapcsolatokat, az a biztos, amit már ismersz, amit még nem csináltál, ahhoz hozzá se fogj!”

Aki az első hangot követi, olyanak látszik, mint aki a „lelke mélyén” látó maradt. A látók közössége formálja ízlését, szabja meg viselkedési normáit, tetteinek motívumait. Ez a belső magatartás csak akkor problematikus (valódi lelki egyensúlyt nem biztosító), ha a fentebb leírt, a hátrányokkal nem számoló, hamis én-képpel párosul. Az ilyen ember mindig „bizonyítani” akar, tulajdonképpen önmagát akarja meggyőzni arról,

hogy ő minden területen teljes értékű. A látókat ő tanítja a közlekedésre. Társasutazáson mindenkinél jobban tisztában van a látóvalakkal. Példa erre egy nagyon kis látásteljesítményű tanár, aki nem engedte, hogy kollégái írják be helyette a tananyagot az osztálynaplóba, mert ragaszkodott ahhoz, hogy ő lát. Mindig rossz helyre írt be, gyakran kéthárom más óra helyén is átszántottak alig olvasható betűi.

A másik hang követője a látóktól elkülönült sorstársak közösségét választja vonatkoztatási csoportnak. Bár a konfliktusok feldolgozásában segíthet a hasonló problémákkal küzdőkkel való együttlétt, ez sem veszélytelen lépés. A vak ember — hasonló belső irányulású társaival

együtt — az ép látásúaktól elszigetelődhet. Az ép látásúak társadalmában kisebbségi „szigetársadalom” jön létre (divatos kifejezéssel: „szubkultúra”) sajátos ízléssel, gondolkodásmóddal, ítéletekkel, sokszor a látókkal szembeni ellenséges érzülettel. Jellemző e belső magatartásra a kezdeményezésről való lemondás, a visszahúzóds, az egocentrizmus. Nyilvánvaló, hogy a lelki egészség szempontjából ez a minta kedvezőtlen. Önmagunk megtalálásához és kibontakozásához a tágabb közösség vérkeringésébe kell bekapcsolódnunk.

*dr. Pálhegyi Ferenc
a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai
Tanárképző Főiskola
docense*

Áttekintés

a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola Tiflopedagógiai Tanszékének munkájáról

Azt bizonyára nem tekinthetem feladatommak, hogy a kérdéses téma széles ölelésű tevékenységről részletekbe menő képet nyújtsak. Mégis megpróbálkozom valamiféle összefoglalást nyújtani a szakmai közvetlen, illetve közvetett tevékenységekről és a célok irányába mutató fő vonalokról.

A felsőoktatásban a *szakemberképzés* és a *tudományos kutatás* feladatait kell egymást kiegészítő módon végezni.

A képzés

Mindennapos feladatunk, hogy a gyógypedagógiai tanárképzés alapozó ismeretrendszerét továbbépítve korszerű szakismeretekkel és a gyakorlat alapelemeivel ismertessük meg tanárjelöltjeinket a látási fogyatékosok területén. Szakágunkra, a kötelező oligofrénpedagógia mellett, önkéntesen jelentkezzenek a hallgatók a 4. félév elején. Az általános gyógypedagógiai, lélektani, általános pedagógiai és az orvosi tárgyak képezik azt az alapot, melyre a gyógyító-neve-

lés sajátos pedagógiai kiválogatás, tipustan és a rehabilitáció tana épül. A 2. és 3. évfolyamok elméleti és gyakorlati képzése folytatódik a 4. év-

FOGLALKOZÁS AZ ISKOLÁBAN

ben is, miközben összefüggő tanítási próbákra is sor kerül. A hallgatók a szakdolgozat megvédése és a sikeres államvizsga után oklevelet nyernek. A félévekre bontott tanulmányi rend

magával hozza a részbeszámolókat, zárthelyi dolgozatokat, kollokviumokat és szigorlatokat sorát is.

A tanszék (dr. Méhes József, dr. Csocsán Lászlóné, Kovács Csongor) a szoros értelemben vett képzési feladatainak túl jelentős részt vállal az ifjúság különféle mozgalmában, a nevelőtanári teendők ellátásában, a tudományos diákkör vezetésében; mindezek mellett a főiskola társadalmi és tudományos közéletében is különféle megbízatásoknak tesz eleget. Úttörő kezdeményezés a számítógéppel végezhető oktatás lehetőségének vizsgálata és bevezetése. Ebben az összefüggésben megemlítendő a KFKI-val (Központi Fizikai Kutatóintézet) való kapcsolatunk, melynek során két alkalommal is kikölcsonzótt számítógépeken folyt a tanfolyami jellegű és a gyakorlatot segítő képzés. Az együttműködés további eredménye egy olyan adapter kialakítása, mely feltétele a vak dolgozók programozói képzésének.

Tanszékünk kezdeményezése és közreműködése hozta létre az oktatási kabinetet, amely szemléltető eszközöket kíván rendelkezésre bocsátani a hallgatók gyakorlati tanításához.

Megemlítendő továbbá tanszéki tevékenységünknek az az igen jelentős feladata, melyet a tiflopedagógusok levelező képzésében is ellát. (Konzultációk, gyakorlati tanítások, vizsgáztatások és szakdolgozati előkészítések).

Mai formájában a tiflopedagógiai tanszéket 1972-ben szervezték meg. Természetesen a gyógypedagógus-képzés úgynevezett „általános” szakaszában is folyt elméleti és gyakorlati oktatás a vakok és gyengénlátók pedagógiájából. Ez a fajta képzés magán viselt bizonyos patriárchális jelleget. Miután kevés hallgatóval foglalkoztunk, a képzés jelentékeny része az egyes szakintézetek falain belül nyert megoldást. Az a gyakorlat, hogy az alapozó tárgyak a főiskola központjában folytak, mindenkor biztosította az egyes szakmai ágak együvé tartozását. Így vált a képzés tudajdonképpen „egységessé”. Mindezek után azonban ki kell emelnünk, hogy az egységes képzést már korábban megalapozó *elmélet* és az ehhez csatlakozó viszonylag kezdetleges szervezet is igen hatékonyan fogta össze. Hivatástudatra való nevelésben egyrészt a közeli személyi kapcsolatok a tanár és diák között, másrészt az a több helyen is kialakult gyakorlat, hogy a belső témák vezetője és a gyakorlatok lefolyása, szervezése egy kézben volt. (Bárczi az

Alkotmány utcai intézet igazgatása mellett a főiskolai képzés vezetője volt.)

A hallgatók számának szaporodásával természetes fejlődésnek tekinthető, hogy a szervezeti formák is a tanszéki tagozódás irányába differenciálódtak. Ma ez a szervezet további bővülést mutat, ami híven tükrözi azt a növekvő társadalmi igényt, ami a gyógypedagógiával szemben napjainkban megmutatkozik.

Tudományos munka

Az oktatás mellett a tanszék dolgozóinak fontos feladata a tudományos munka. Figyelembe véve a tudománypolitikai elveket, arra törekszünk, hogy az akadémiai fő kutatási irányok a gyakorlati munkát minél inkább konkrétan támogatják. Bizonyos kötelezettségeink mindig vannak a főiskolai központi témák vonatkozásában is.

Terveinkben kiemelt helyen szerepelnek azok a témák, amelyek az iskolai alapidokumentumok és tantervek előkészítését segítik.

— Kísérletes vizsgálatok a vakok és gyengénlátók olvasási jellegzetességeinek felderítésére a legogram metodikával. A kutatási ciklus első két évében az olvasási alapkészség belső mechanizmusait tisztáztuk és a módszert állandósítottuk. Erről a Vakügyi Világkonferencián, valamint magyar és külföldi szaklapokban is beszámoltunk.

Eredmények: Konkrét javaslatot dolgoztunk ki a gyengénlátók tankönyveinek készítésére. Kísérleteinket a Garamond betűtípussal végeztük és a gyengénlátó tanulók optimális betűnagyságú látástartományait konkrétan mutattuk ki. A cél az volt, hogy olyan olvasókönyveket adjunk a tanuló kezébe, mely látásélességi típusának a legkedvezőbb.

Gyakorlati felhasználás: Pénzügyi okokra hivatkozva a nagyon is kézenfekvő eredményeket az új dokumentumok készítésénél nem vették figyelembe.

— Az abakusz számológéptábla felhasználásának lehetősége a vakok és gyengénlátók matematikai oktatásában. Az új matematika tanterv adaptálási lehetőségei a vakok iskolájában.

Eredmények:

— A tanterv módosítással bevezetett abakusz számológéptábla a vakok osztályaiban

- bevált. Módszertana is kidolgozást nyert.
- Kidolgoztuk a magyar matematikai Braille jelrendszert.
- Adaptáltuk az új matematika tanításához szükséges munkaeszközöket.
- A *geometria* tanításánál fólia rajzot vettünk be.
- Az új dokumentumokban kidolgoztuk a matematikai vonatkozású terveket, feladatgyűjtemények és könyvek készültek.
- A látási fogyatékosok iskolái — általános iskolában nem szereplő — tantárgyai tanításának speciális feladatrendszere, tananyag, a tananyag feldolgozásának alapvető metodikai koncepciója.

Eredmények:

- Kidolgozást nyert a picht-írás tanítása az átmenetiben.
- A mozgás és tájékozódásra nevelés hosszúbotos metodikájának támogatása.
- A korrekciós nevelés témáinak kiszélesítése.

Gyakorlati felhasználás: A kidolgozott témák érvényre jutottak az 1978 és 1979-ben bevezetett tervekben.

- További tervek: Az eddigi eredmények nyomán követése, a témák kiterjesztése a kettős fogyatékosokra.

Saját kezdeményezésű témák:

- *Vizsgálatok az 5/50-es Snellen alatti reziduális látásteljesítmények jellemzésére és pedagógiai felhasználására.*

A vizsgálatokat a pomázi Elmeosztály Pszichológiai Laboratóriumával végeztük. A 70 gyerekre kiterjedő műszeres vizsgálat eredményeit még nem dolgoztuk fel. Annyi azonban már ma is világos, hogy a látásteljesítmények szempontjából a vizsgált tartományokban a szóródás nagyobbak mutatkozik, amint azt eddig vártuk.

A kórtani szubsztrátummal kapcsolatban a változások jeleiről megjelentettünk néhány közleményt. A munkálatok jelenleg befejező stádiumban vannak. A hazai adatok jelen összességét az európai irodalom adataival kívánjuk összevetni (Rintelen, Kaplan stb.).

Megjegyzés: A szakmai pedagógiai közvélemény kevés figyelmet szentel az orvosi kutatási eredményekre.

- *A számítógéppel segített oktatás lehetőségei a gyógypedagógia területén.*

Ki kell emelni, hogy ebben a kutatási programban úttörő jelentőségű próbálkozásokat végez a tanszék. A téma legjobb ismerője Csocsán docensnő. Cél: A hallgatók alapképzésébe minél előbb bekerüljenek az oktatóprogramok készítésének alapismeretei.

Eredmények:

- Több tantárgyhoz készültek oktatóprogramok BASIC nyelven.
- Különbféle fogyatékos gyermekek programozásáról van szó.
- Tanfolyamok főiskolai hallgatóknak és oktatóknak.
- Szakdolgozat készült e témában.

- *Stigmatizációs, beállítódási, integrációs, és deviancia problémák kutatása a látási fogyatékosok területén.*

A szociálpedagógia, pszichológiai vizsgálatok rámutattak azokra a kontaktus- és szerepvárokra, melyek akadályozzák a látási fogyatékosok integrációját.

Az elért eredmények egyrésztől nem teljesen befejezettek, másrésztől még nem kerültek gyakorlati alkalmazásra. További teendők a kutatások folytatása. Meg kell jegyeznünk, hogy széles skálán mozgó vizsgálódásainkat a tanszék dolgozói kívül a Vakok Általános Iskolája és Nevelőotthona gyakorlóiskolai tanárai és a testület meghívott és önként jelentkező tagjai végezték. Az eredményekről és a kutatások részleteiről az elmúlt időszakban 100-nál több közleményben számoltunk be.

Nemzetközi kapcsolatok

Közös kutatócsoportunk szerteágazó nemzetközi kapcsolattal rendelkezik. Megbeszéléseinken és referáló üléseinken a legfrissebb szakmai irodalom eredményeit ismertjük és megbeszéljük. Személyes kapcsolatban vagyunk az európai tiflopedagógiai tanszékek vezetőivel és munkatársaival. Eredményeinket kicseréljük és segítjük is egymás munkáját. Az egyetemi szintű kapcsolatokon kívül csaknem minden európai látási fogyatékos intézmény vezetőit ismerjük és tapasztalatainkat nemzetközi konferenciákon két vagy többoldalú megbeszéléseken cseréljük ki.

A látási fogyatékosok intézményes nevelése és fejlesztésének irányai

A látási fogyatékoság a pedagógia értelmezésében a látásteljesítmény különböző mértékű és jellegű csökkent értékűségének gyűjtőfogalmaként használatos. Csak azokat soroljuk e körbe, akiknél a látási fogyatékoság következményeként a megfelelő személyiségfejlődés, ismeretszerzés, társadalmi beilleszkedés, hasznos munkavégzésre felkészülés nem remélhető spontán módon vagy az általános iskoláztatási keretek között, azaz sajátos nevelést igényelnek.

A látási fogyatékoság gyűjtőfogalmon belül azonban következetesen el kell határolnunk a gyengénlátók és a vakok körét. A képzés és a személyiségfejlődés szempontjából alapvető különbség, hogy az egyed a művelődési anyag

nyomtatott forrásait látása útján használja-e fel, illetve az ismeretek széles körű szerzésében milyen szerepet visz a szemén keresztüli észlelés. A nevelés, fejlesztés, a pedagógiai hatásrendszer egészének tervezése, szervezése döntően függ attól, hogy a látási fogyatékos a rendszeres ismeretszerzést, a való világ föltárását, az alkalmazkodást túlnyomó részben a látásra, vagy inkább a tapintásra, hallásra, ízlelésre, szaglásra, mozgásos tájékozódásra alapozza.

Ezért a látási fogyatékosok intézményes fejlesztési irányainak elemzése és a jövőt illető körvonalazása esetében is külön kell foglalkozni a vakok és külön a gyengénlátók intézményes nevelésével.

A vakok intézményes nevelésének történeti, szemléleti tényezői

A vakok képezhetősége, annak szükségessége, differenciált megítélésük fontossága, speciális nevelésük intézményes rendszerének kialakítása viszonylag rövid múltra tekinthet vissza a pedagógia történetében.

A társadalom figyelme eleinte főként csak a vakok felé fordult, mely érdeklődést elsősorban a másság iránti kíváncsiság, olykor a humanizmus motiválta. Hosszasan uralkodó nézet volt, hogy a vakok társadalmilag haszontalanok. Ezért sem a termelő munkába való bekapcsolásuk, sem a szellemi képességük kibontakoztatása érdekében intézményes törekvésekkel sokáig nem találkozhatunk. Képezhetőségük legnagyobb gátját abban látták, hogy képtelenek a látók módjára elsajátítani az olvasás, írás műveletét. Az egyes személyes próbálkozások, mint Jacob Bernoulli, Ninsen, Kempelen olvasást, írást lehetővé tevő eszközei és eljárásai csak szűkebb körben váltak ismertté és váltottak ki elismerést.

Valentin Haüy — akinek működése a francia forradalom idejére esett — mondta ki elsőként a nyilvánosság előtt a vakok oktathatóságát. A vakok iskoláztatását a forradalmi kormány tekin-

Az UNESCO vakügyi szerveivel (Braille-Tanács, a Vakok Jóléti Világszövetsége stb.) szükség szerinti, de mindig élő kapcsolatokat tartunk fenn. Együttműködésünk szocialista relációban is jónak mondható. A szlovákiai Komenszky Egyetem, a kolozsvári Bábes—Bólyai Egyetem, és a zágrábi Egyetem tiflopedagógiai tanszékei baráti szervezeteink, melyekkel csaknem évente találkozunk. Az ilyenfajta kapcsolatok nélkülözhetetlenek, mivel a látási fogyatékosok gyógypedagógiai szervezete minden országban törpe minoritásban van. A segítség szellemére tehát nélkülözhetetlen szükségünk van.

A főiskola támogatásával tanszékünk egy-egy oktatója tanulmányúton vett részt az Amerikai Egyesült Államokban (3 hónap) és a Német Szövetségi Köztársaságban (1 hónap).

A Tanszék vezetője vendég előadóként UNESCO-küldetésben a tuniszi egyetemen, majd meghívás alapján a dortmundi egyetemen szerepelt. Számos nemzetközi konferencián is részt vettünk. Tapasztalatainkat itthoni munkánkban és oktatásügyünk fejlesztésében mindenkor felhasználjuk.

A Tanszék oktatói munkájuk elismerésül magas kitüntetésben részesültek.

*Dr. Méhes József
tanszékvezető főiskolai tanár
igazgató*

tette a világon először állami feladatnak és tette lehetővé 1784-ben a vakok első intézetének megszervezését. Mintájára alakultak a XVIII. század végén, a XIX. század elején a vakok intézetei Franciaországban is és külföldön is. (Liverpoolban 1791., Londonban 1793., Drezdában 1809., Bécsben 1806. stb.).

A magyarországi vakok intézményes oktatása 1825-ben vette kezdetét. A képzésbe vontak szemészeti szempontú szelekciós kritériumairól nincsenek adataink. Feltehetően azokat minősítették vakoknak, akiknek látásvesztésük totális volt, vagy a látásos észlelés akadályozottsága nyilvánvalóan feltűnt. Erre a feltevésre — a vakok és gyengénlátók differenciátlanságára — Gaheis korai nézetei engednek következtetni, melyről a későbbiekben, a gyengénlátókkal kapcsolatosan még szólni fogok.

A vakok iskolájának programja a népiskolákéhoz igazodott. Domború latin betűket olvastattak, és általában a módszereket sem befolyásolta a vakság ténye. Az első tanterv — a „Plánium” — Schédius Lajos evangélikus iskolák számára készített tantervén alapult (1827). A Plánium mellett, hogy a korabeli pedagógiai célkitűzésekkel is megegyezett, a társadalmi megkülönböztetésen alapuló kettős nevelést is rögzítette. A szegény sorsúak ipari képzést kaptak, a vagyonosok gyermekei viszont magasabb szintű intellektuális nevelésben részesültek. A Plánium jelentősége mégis nagy, mert az adott kor közoktatási koncepciójába illesztve adta meg a vakok oktatásának szervezeti és tartalmi keretét, megteremtve ezzel annak feltételét, hogy elszigeteltségtől mentesen együtt haladhasson a vakok oktatása a népoktatás fejlődésével. Ennek érvényesülését látjuk az 1868. évi, a közoktatási törvényt kimondó XXXVIII. tc. nyomán kibocsátott 1869-es első, az egész népoktatást átfogó, általános érvényű állami tanügyi dokumentumot követő „Tantervvázlat” megjelenésében, a későbbi népiskolai tantervi módosításokat követő 1895-ös „Ideiglenes tanterv” életbeléptetésében, majd pedig a népiskolák új, 1905-ös tantervével azonos időben kiadott vakok tantervének megalkotásában is. Az épek oktatásával való lépéstartás kívánalmát juttatja kifejezésre (az 1925-ös népiskolai tantervet követően) az 1931-es, az adott kor célkitűzéseit, a műveltség és az önálló életre felkészítés iránti társadalmi igényt is harmonikusan magába foglaló tantervi tervezet is.

A vakok oktatásának hazai története szem-

pontjából igen fontos határköként tartjuk számon az akkori egyedüli pesti intézet 1873-ban bekövetkezett államosítását, mely időponttól napjainkig a vakok oktatása állami feladattá lett.

1945-öt követően a vakok oktatásában meghatározó jelentőségű volt a közoktatási miniszter 1260—28—11/1951. KM. sz. rendelete, mely a vak gyermekek nevelése és oktatása szabályozása tárgyában intézkedik. Oktatásukat 6 éves kortól kötelezővé teszi, a képzési időt 10 évben állapítja meg. Meghatározza azt, hogy az iskolai tagozat 8 évfolyamú, s hogy az iskola tantervét az általános iskolai tanterv alapulvételével és a vak tanuló testi fogyatékoságának szemelőtt tartásával kell összeállítani. Rendelkezik az értelmi fogyatékos tanköteles korú vak gyermekek kiegészítő osztályba sorolásáról, valamint az óvodai neveléséről.

A rendelkezést követően 1955-ben hozott felrüssülést a vakok oktatásában — 1905 óta — az új tanterv, mely célkitűzéseiben kifejezte az új társadalmi igényeket. Feladattá tette a környezet helyes (sajátos) megismertetését, az általános alpműveltség biztosítását, valamint a munkára való fölkészítést. A 8. osztályról szóló végbizonyítvánnyal szabad utat nyitott a szakképzés, a közép- és felsőfokú tanulmányok folytatása felé. A tankötelezettség teljesítése, a túlkorosság megszüntetése azonban nem haladt a kívánatos ütemben. A lassan formálódó társadalmi szemlélet — amely a valamennyi vak gyermek oktatásának igenlését fejezné ki — mind a mai napig igényli a további felvilágosító, meggyőző munkát.

Jelen korunk közoktatáspolitikai állásfoglalásának köszönhetően — mely valamennyi képezhető fogyatékosnak is törvényesen biztosítja a művelődéshez való jogot — intézkedései révén megteremtette annak valamennyi szükséges feltételét, hogy a vakok oktatása irányát és tartalmát illetően is az épek oktatásával egyidejűleg fejlődhessék. Mindezek jegyében készült az 1968-as „Kiegészítő Tanterv”, majd pedig az 1972-es párthatározat nyomán 1979-ben életbe léptetett új nevelési és oktatási terv is.

A vakok oktatásának fejlődését illető áttekintés azonban egyoldalú lenne akkor, ha csupán azt vizsgálnánk, hogy milyen mértékben kapcsolódott az épek oktatásához. Valamennyi tanügyi

dokumentum bőven tartalmaz speciális eljárásokat, azokra utaló ajánlásokat is. Éppen ezekből a fejezetekből olvashatjuk ki a vakok speciális szempontú megítélésének szemléletváltozásait, s ennek következményeként a nevelés folyamatában érvényesülő környezeti tényezőket, bánásmódot.

Mint már jeleztem, kezdetben a pedagógiai szempontú vakok kritériumai differenciálatlanok voltak. Később, a gyengénlátók oktatásának elterjedésével párhuzamosan, — a századforduló elején — a látásteljesítmény objektív mérése szelekciós határokat szabott meg. Az intézménytípusba való sorolást tehát a felvétel időpontjában mért, megállapított érték határozta meg. Ezt a változást igen lényeges haladásnak kell tekintenünk mindamelllett, hogy érintetlenül tovább élt több olyan nézet, melyek gátolták a látás képességének intenzív javítására épülő pedagógiai tevékenységrendszer kibontakozását, még a reményteljes esetekben is. Az a nézet, amely nem számolt a látásos észlelés javulásának lehetőségével, nem fordított gondot az állapotváltozást követő iskolatípus változtatásra sem. Éppen ellenkezőleg, sokáig úgy vélték, hogy a maradék vagy csökkent látóképességet kímélni kell. A nevelés-oktatás folyamatában a szem igénybevételenek lehető legteljesebb mértékű mellőzése érvényesült, ami eleve megfosztotta az aliglátókat az ismereteket gazdagító, a látók társadalmába illeszkedést segítő látásos tapasztalatszerzés lehetőségének sokaságától.

Az utóbbi évtizedekben jelentős szemléletbeni változásokon ment át a vakok oktatása. Ma már a maradék látás maximális kihasználása a cél. Ezt szolgálja a megfelelő világítás, a hazai és külföldi optikai segédeszközök használata, a sokféleségük iránti igény is. A rendszeres szemészeti ellenőrzést pedig a látásban bekövetkezett állapotváltozásnak megfelelő intézkedések követik. Az iskolatípusba való sorolás, a nevelési, oktatási módszerek és feladatok tehát a látásteljesítmény változásának folyamatában módosulnak. Az állapotváltozások szakszerű megítélését, a megfelelő iskolatípusba sorolás gondjának megoldását segíti a látássérültek felvételi és tanácsadó bizottsága 1976-tól. A bizottság működése jelentős szerepet játszik a szemlélet formálásban, a társadalmi felvilágosításban, a látássérültek korai felderítésében, az intézményes nevelésbe még be nem vontak számára nyújtott nevelési tanácsadásban, a felvételre jelent-

kező látási fogyatékosok sokoldalú vizsgálatában, szelekciójában, intézménytípusba történő javasolásában, s az állapotváltozásoknak megfelelő áthelyezésekhez szükséges intézkedések megítélésében. A bizottság működése ma már a látási fogyatékosok ügyének gondozásában, fejlesztésében igen jelentős tényező.

A gyengénlátók intézményes nevelésének történeti, szemléleti tényezői

A gyengénlátók külön oktatása csak pár évtizedes múltra tekinthet vissza hazánkban éppen úgy, mint külföldön. Ennek oka főként abban rejlik, hogy a közművelődés iránti általános igény, a differenciált, demokratikus iskola-rendszer csak lassan fejlődött az évszázadok során.

Az érzékszervek enyhébb sérültségének eseteiben nem gondoltak arra, vagy nem tartották szükségesnek az egyedre nézve azt, hogy speciális neveléssel kellene fejlődésüket segíteni.

A gyengénlátók oktatása századunk elején vette kezdetét, az 1908-ban megnyitott londoni „Vakok vagy részben vakok” iskolájával. Ez az intézménytípus a vakoknál ugyan jobban látó, de az éplátású gyermekekkel együtt haladni képtelen, súlyos látáscsökkenéssel küzdő gyermekek tanulmányi haladását volt hivatott elősegíteni. A gyengénlátókról való viszonylag késői gondoskodás azonban nem jelenti azt, hogy a vakokkal figyelmesen foglalkozó szakemberek jóval korábban észre ne vették volna az ilyen típusú iskola hiányát. Gaheis, már a párizsi intézet megnyitása után 18 évvel — 1802-ben —, úgy vélte és javasolta, mai felfogásunkkal egyezően, hogy a látásmaradvánnyal rendelkező gyermekek ne a tapintás útján tanuljanak, mert szükségük van arra, hogy gyakorolják csökkent látásukat, és javítsák azáltal annak funkcióját. Gaheis megállapításai feledésbe merültek. A század elején megnyitott iskolák csak annyiban egyeztek meg a néhai elgondolással, hogy a vakok és a gyengénlátók képzése külön intézményekben, más módszerekkel történjék. Gaheis lényegi meglátása — a látás fejlesztésének szükségessége — évtizedekig fel sem merült, sőt éppen annak ellenkezőjére, a szem kímélésére irányult ezen iskolák minden igyekezete.

Hazánkban az 1928/29-es tanévben nyílt meg az első gyengénlátó osztály, a vakok pesti intézetében. A képzés alapja az épek tanterve volt.

A felvétel szemészeti kritériumát lényegében a maival azonos értékben — 5/20-os visusban — állapították meg. Herodek Károly, az első gyengénlátók osztályának indításakor, arra gondolt, hogy később több városban, főként ott, ahol szemészeti klinikák is működnek, lehetséges lesz 8 osztályos, külön iskolákat szervezni. A külön iskoláztatás kezdeti lehetőségére azonban csak 1956-ban került sor Budapesten, akkor is csak 4 osztállyal. 8 osztályos önálló, bentlakásos iskola 1972-ben nyílt Debrecenben.

Ezen iskolatípusnak önálló tanterve sohasem volt. A felszabadulás után az általános iskolai tantervek mellé módszertani útmutatók készültek. A közoktatás korszerűsítésének jelen időszakában is kiegészítések módosítják az általános iskolai dokumentumokat, s óratervi többlet biztosítja a beszédművelés, beszédfejlesztés, az olvasás, írás jelrendszerének elsajátítását, gyakorlását. Sajátos tantárgy a gépírás, s a bőséges korrekciós órák száma lehetővé teszi azoknak a tanulóknak speciális, javító jellegű fejlesztését, akiknek mozgásfejlődését, a környezet hiteles valóság-hű megismerését, a látáson alapuló jelenségek összefüggésének megértését gátolta, hátráltatta gyengénlátásuk. Valamennyi tanuló esetében határozott cél a „látásfejlesztés”, azaz a látási észlelés, figyelem, megfigyelőképesség fejlesztése.

Az új dokumentum legjellemzőbb vonása a korrektív jelleg. Valamennyi eszköz, a körülmények összessége, az ismeretek feldolgozásának módja együttesen szolgálja a legfőbb célt, a szem aktív működtetését, a látásteljesítmény fokozását. Mindezek a művelődési tartalmak átadásának, feldolgozásának folyamatába szervesen beépülve adják meg az iskola sajátos jellegét.

Az intézmények optikai segédeszközökkel jól ellátottak. A pótlás, a beszerzés folyamatos. A szemész orvosok évente 3 alkalommal kontrollálják a tanulók látásteljesítményét, s megfelelő értékek esetén a gyógypedagógussal egyetértésben javasolják — a felvételi bizottságon keresztül — a körzeti általános iskolába való irányítást, illetve látás romlásának észlelése esetén a vakok iskolájába történő felvételt.

A speciális intézményt különféle okok miatt nem igénylő gyengénlátók iskolai haladását 1978-tól utazó tanárok segítik tanácsaikkal, korrekciós foglalkozásokkal a fővárosban. Ugyan-

csak ők nyújtanak speciális iskolai előkészítést, korai látás-mozgásfejlesztést az óvodáskorú gyengénlátók részére is.

Középtávú tervek a látássérültek oktatásában, nevelésében

Közoktatásunk középtávú fejlesztésének terében a látási fogyatékosok új dokumentumainak nyomán követése mellett az ágazatok továbbfejlesztése, az oktatás további differenciálása is szerepel.

Egyre sürgetőbb társadalmi igény a középsúlyosan értelmi fogyatékos vak gyermekek intézményes fejlesztése, részükre foglalkoztató iskolai tagozat létrehozása. Ugyancsak sokáig el nem odázható feladat az enyhe fokban értelmi fogyatékos gyengénlátók külön iskoláztatási feltételének megteremtése. Mindkét gond közeli megoldásához ad kilátást a Budapesten épülő gyengénlátók iskolája, mely befogadja a jelenleg a vakok iskolájában tanuló felső tagozatos gyengénlátó osztályokat, és beiskolázási lehetőséget biztosít a debil gyengénlátóknak is. Ez utóbbi csoport részére 1981-ben speciális nevelési és oktatási terv is készül. Ugyancsak új nevelési program szerint kezdődik 1981-ben a vakok óvodai nevelése is.

A minisztérium — anyagi erőforrásaihoz mérten — központi beruházási beszerzésből törekszik javítani az intézmények speciális felszerelését. Támogatja, és a személyi feltételek biztosításával segíti a látássérültek korai felkutatását, fejlesztését.

A nevelés-oktatás megújított tartalma, a körülmények és az eszközi felszereltség folyamatos fejlesztése egyaránt azt a szemléletet kívánja erősíteni, mely az általános műveltségi tartalmak mellett a látás maximális kihasználását, fejlesztését is célul tűzi ki, legyen ez bármilyen kevés is.

E szemlélet a napi munkába történő építése alapozhatja csak meg legfőbb feladatainkat, kötelességünket, azaz az egyéni adottságok legteljesebb kibontakoztatását, a tehetséggondozást, a társadalmi és az egyéni élet szempontjából is alkotó munkára, önálló életvitelre képes, művelt, öntudatos emberré való nevelést.

*Csabay Lászlóné dr.
a Művelődési Minisztérium Közoktatási Főosztálya
Gyógypedagógiai Csoportjának vezetője*

A Magyar Rehabilitációs Társaság V. kongresszusa 1981. január 22–24. között, a Magyar Gyógypedagógusok Egyesületének és az Egészségügyi Szervezők Szociálrehabilitációs Egyesületének közreműködésével, valamint külföldi részvétellel zajlott a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Elméleti tőmbjének termeiben.

A kongresszus színhelye, ünnepélyes megnyitója, fővédnökének, dr. Trethon Ferenc munkaügyi miniszternek, a Rokkantak Nemzetközi Éve Nemzeti Szervező Bizottsága elnökének személye is hangsúlyozta a kongresszus jelentőségét, különös tekintettel az év eseményeinek sorozatára.

Az ünnepélyes megnyitáshoz a Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségének Homérosz Kórusa adott felejthetetlen érzelmi bevezetést a hallgatóság részére; dr. Trethon Ferenc megnyitó beszéde pedig az alkotó gondolatokat indította el a rokkantak nemzetközi évének jegyében.

A kongresszus egyidőben három teremben folyt, szám szerint több, mint 170 előadás hangzott el, felölelve a rehabilitáció és rehabilitáció csaknem valamennyi ismert problémáját. Az ilyen tömegű tudományos megalapozottságú és igényű előadás érdemi befogadása természetesen csak részben volt lehetséges a hallgatóság számára, a résztvevők leginkább a saját működési szakterületüket érintő közléseket építhették be ismereteik közé.

Az előadások kiadványba foglalt közreadása igen fontos dokumentuma lenne a későbbiekben nemcsak a kongresszusnak, hanem a hazai rehabilitációs munka jelenlegi helyzetének is.

Az előadások hatalmas területet öleltek fel; a megelőzés problematikájától a különböző terápiákig az orvostudomány minden területén; szoros kontextusban a szociális tényezőkkel: hangsúlyozva a szociális rehabilitáció jelentőségét mind az egyén, mind a társadalom szempontjából.

A nagyon lényeges tárgyi közlések elhangzása mellett, igen öröndetes tény volt az, hogy a különböző képzettségű előadó szakembereknek (orvos, jogász, gyógypedagógus, szociális szervező) egységes rehabilitációs szemléletük volt, ennek az ered-

A szociális szervező néhány megjegyzése a Magyar Rehabilitációs Társaság V. Kongresszusával kapcsolatban

ménynek az elérésében kiemelkedő szerepe van a Magyar Rehabilitációs Társaságnak.

A vállalati rehabilitáció területén dolgozó szakemberek előadásait hallgatva arra a nem véletlen egybeesésre kellett gondolni, hogy a közismerten jól gazdálkodó vállalatoknak tudományos megalapozottságú a belső rehabilitációs munkájuk, és ugyanakkor rehabilitatív tevékenységük túlnő saját vállalatuk keretein. Anyagi eszközeikből, emberségükből és ötleteikből juttatnak a vállalatukon kívüli területekre is. A Volán Vállalat képviselőjében Varga Szabolcs országos rehabilitációs főtitkár tartott magas színvonalú előadást „A foglalkoztatási rehabilitáció szervezési lehetőségei a Volán Trösztnél” címmel. A kongresszus alkalmával a vállalat vezérigazgatóját, Tapolcai Kálmánt a társaság tiszteletbeli tagjává választotta, elsősorban annak a segítségnyújtásnak az elismeréseként, mellyel a Volán Tröszt lehetővé tette a budapesti intézetekben élő mozgássérültek könnyebb utaztatását autóbuszok átlakításával és adományozásával. A Volán Vállalat működéséhez kapcsolódóan említést kell tenni arról, hogy dr. Tápay Tamás, a Volán Tröszt Elektronika igazgatója elvállalta a csepeli Vakvezetőkutya-képző Iskola védnökségét „az egy vállalat, egy iskola” mozgalom keretében.

A Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola tanárai és végzett szervező szakos hallgatói valószínűleg felfigyeltek arra, hogy az orvosok előtt, de számos más egészségügyi területen is szinte teljesen ismeretlen a szociális szervező szakma és a szervező képzés.

Velkey L. főorvos „Szakgondozás — rehabilitáció” című előadását ötletes diafilm vetítéssel kísérte, amely-

ben illusztrálta a szociális munkás, illetve a „Social Worker” hiányát. A Magyar Gyógypedagógusok Egyesületén belül, a szociális szervező szakosztály tagjainak körében is felmerül a kérdés, hogy milyen reformra szorul a szociális szervezők képzése is annak érdekében, hogy a jövőben a szervezők ne csak a felnőttvédelmi szociális gondoskodás szűkebb területein dolgozhassanak, hanem bármely más területen is, hiszen erre megvan és lépten-nyomon érzékelhető a társadalmi és szakmai igény. Ugyancsak aktuális probléma a szociális szervezői munka presztizsének megteremtése is.

Vaküggyel foglalkozó előadás viszonylag kevés hangzott el, de ezek igen értékesek voltak. Több előadás megerősítette azt, hogy a szövetség évi munkatervei és a rokkantak nemzetközi évére készített akcióterve szakmailag megalapozottak, és elsősorban az aktuális gondok megoldását célozzák.

Popper Péter, az ismert pszichológus „A család rehabilitációs lehetőségei” című előadása több metszőpontban is találkozott a szövetség elképzeléseivel, melyeket beépítettünk a vak gyermekek szüleivel való foglalkozásokba. Sajnálatos, hogy a kiváló pszichológus nem ismeri intézményünk ilyen irányú tevékenységét, mert közlendői ebben az esetben konkrétabbak lehetnek volna. Nevezetesen a szövetség által is kiadott nevelési útmutatók, valamint a Hajdú-Bihar megyei, továbbá a budapesti és Pest megyei szervezet keretei között létrehozott szülői munkaközösségek példája jól illusztrálhatók volna a fogyatékos gyermekek szüleinek ambivalens érzelmi állapotát oldó lehetőségeket.

A vakügy területén dolgozók csaldóttan vették tudomásul, hogy dr.

Storcz Judit „Az intenzív ellátásban részesült újszülöttek prognózisa” című előadása elmaradt. Az előadásból valószínűleg hiteles adatokat kaphattunk volna megerősítve vagy megcáfolva azokat a nyomasztó és nyugtalanító feltevéseinket, miszerint a koraszülöttek túloxigenálása következtében igen gyakori következmény a látássérülés.

A professzionálisan vaknak minősülő személyek problémájával foglalkozott az „Adatok a kismértékben gyengénlátók foglalkozási rehabilitációjához” című előadás, melynek alapjai nem tartoznak ugyan a szövetség hatasköre alá, mégis rehabilitálásra szorulnak, mivel nem folytathatják tanult és begyakorolt hivatásukat, mesterségüket.

Dr. Méhes József, a Vakok Általános Iskolájának és Nevelőotthonának igazgatója előadásában a látássérült gyermekek szocializációs folyamatával foglalkozott, elsősorban gyógypedagógiai szempontból. Előadásában hangsúlyozta azt a körülményt, hogy a látássérült gyermekek negatív személyiségtulajdonságai nem a látássérülés tényéből, hanem az őket körülvevő környezet helytelen reakcióiból származnak. Kovács Csongor a Gyengénlátók Általános Iskolájának igazgatója előadásában a közép- és felső-

fokú oktatásban részesülő érzékszervi és testi fogyatékosok helyzetét taglalta. Néhány külföldi mintát említett, melyek követése előbbre vinné ezeken a területeken a rehabilitációt. Az előadó szerint igen fontos lenne adatokat gyűjteni a felső oktatásban részesülőkről. (Szövetségünk nyilvántartja a közép- és felsőfokú oktatásban részesülő látássérülteket.) A jövőben célszerű lenne, ha az egyetemi felvételt nyert hallgatók elhelyezése egyetemi kollégiumokban történne a fogyatékoságuknak megfelelő típusú intézetek helyett. Dr. Sólymos Gyula, szövetségünk alelnöke előadásában a vakügy és a vakok foglalkoztatásának rövid történeti áttekintése után a Fővárosi Kefe- és Seprűgyártó Vállalat termelési és nem elhanyagolható rehabilitációs eredményeit ismertette.

A kongresszus teljesítette feladatát, kellő impulzust adva a hazai rehabilitációs munkának, remélhetőleg az elhangzottakból mind a rokkantak nemzetközi évében, mind az azt követő időszakban a gyakorlatban is igen sok megvalósul az egész társadalom érdekében.

Daru Gerőné
osztályvezető-helyettes,
szociális szervező

A szociális szervezői képzés és a vakügy

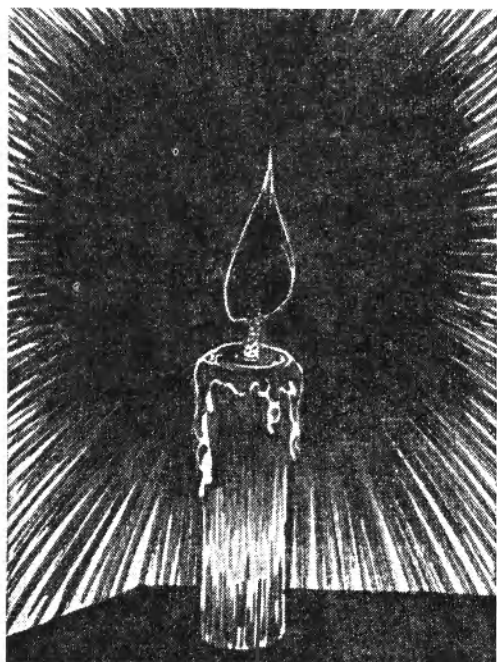
Szociális szervező! Új típusú szakember Magyarországon Képzésük 1973-ban kezdődött a *Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola* levelező tagozatán. A tanulmányi idő 4 év; elfogadott szakdolgozat és sikeres államvizsga eredményeként főiskolai oklevél ismeri el a tanulmányokat.

Az iskolák — a főiskolák is — elsősorban oktatási-nevelési, képzési céljuk révén különböztethetők meg egymástól. A *szociális szervezői szak* 1973-ban elfogadott képzési célja az alábbi:

„... olyan marxista—leninista világnézetű, hivatástudattal rendelkező szociális szervezők képzése, akik a felnőttvédelmi szociális gondoskodás területén az általános és szakműveltség birtokában alkalmasak feladataik magasszintű gyakorlati ellátására; rendelkeznek a szociális ellátás szervezéséhez, a szociális gondoskodáshoz, a fogyatékosok szociális rehabilitációjához és az állandó növekvő ismeretek önálló megszerzéséhez szükséges készségekkel.”

A *képzési cél* — természetesen meghatározta a kialakított *tanterv* kereteit is, amely utóbbi már alkalmas arra, hogy közelebbről mutassa be a képzés arculatát, pontosabban tartalmát. A tanterv által előírt tárgykörök (tantárgyak) az alábbiak:

- Marxizmus—leninizmus,
- Funkcionális anatómia,
- A fogyatékosok kórtana,
- Közegészségtan,
- Általános pszichiátria,
- A fogyatékosok lélektana,
- Ápoláslélektan,

HENTSCHEL ANTAL RAJZA

Gyógypedagógiai alapismeretek,
 Felnőtt fogyatékosok nevelése,
 Közgazdasági ismeretek,
 Szociológia,
 Kórtan,
 Pszichiátria,
 Egészségügyi szervezés,
 Közösséglélektan,
 Gerontopszichológia,
 Általános pedagógia,
 Andragógia,
 Államigazgatási és jogi ismeretek,
 Demográfia és statisztika,
 Szociális gerontológia,
 Szociális gondoskodás,
 Rehabilitáció,
 Vezetélmélet,
 Szociálpolitika és szociális szervezés,
 Bevezetés a szociálpolitikába.

A szakon eddig, az 1979–80. tanévvel bezárólag 184 szociális szervező végzett, azaz a főiskola ennyi diplomát adott ki. A hallgatók száma jelenleg mintegy 200.

*

Néhány héttel ezelőtt azt a kérdést tették fel, hogy mi lehetett az az „odüsszeusi trükk”, amelynek eredményeként a főiskola vállalta a szociális szervezők képzését? A kérdés mögött az a tény rejlett, hogy ugyanis a szociális szervezők a felnőttvédelmi szociális gondoskodás munkatársai; erről a területről iskolázzuk be a hallgatókat és a megszerzett oklevél is az ezen a területen való tevékenységre jogosít. A kérdés tehát közelebbről: *miben van az „érdekeltsége”, hol a haszna a gyógypedagógiának ebben a képzésben?*

Igaz, hogy az új szak bevezetése a főiskola számára jelentős többletfeladatot hozott magával. Ezt természetesen előre tudtuk és ezzel együtt „vállaltuk” hovatovább magunk is szorgalmaztuk, igényeltük és sürgettük a képzés bevezetését. (Arra az esetleges kérdésre, hogy mindezt milyen mértékben, illetve arányban, ma már nehéz volna pontos választ adni. Ez azonban nem is fontos!) Ezekből következik, hogy a képzés vállalásában „trükk”-ről szó sem volt, de az „érdekeltség” jól kitapinthatóan jelentkezett. Arról a szakmai érdekelt-

ségről van itt szó, amely a *felnőtt és felnövekvő fogyatékosok sérülésspecifikusságot is tisztelni tudó, szakszerű szociális gondozása személyi feltételeinek jobbítására való törekvésben* jelentkezett, a *gyógypedagógia oldaláról*.

Tudott, hogy Magyarországon a fogyatékosokról való gondoskodás *életkoruk szerint vertikálisan tagolt*. Így pl. az iskolaköteles korú fogyatékos gyermek az elsősorban nevelőoktató célzatú gyógypedagógia, a felnőtt korúak pedig az elsősorban a gondozási célzatú felnőttvédelmi szociális gondoskodás hatáskörébe tartoznak. Folyamatos, szakmai szempontból is zökkenőmentes, sérülésspecifikus ellátásuk legfontosabb feltétele az olyan szakemberek jelenléte, akik a személyi feltételek oldaláról jelentenek garanciát az iskolaköteles kor után kívánatos *gyógyandragógiai* ellátásukhoz. *Ebben pedig a gyógypedagógia nem lehet érdektelen!*

Tudott, hogy a magyar gyógypedagógia nem nélkülözi a rehabilitációs szemléletet és ez megköveteli a gyógypedagógusoktól az iskola falain való túltekintést is. Tudott az is, hogy a gyógypedagógiai tevékenység rehabilitációs hatékonysága elsősorban az iskolaköteles koron túli élet szinterein ölt testet, ott realizálódik.

A gyógypedagógia érdekeltisége szerint a szociális szervezők tevékenységében a tartalmi oldalról is jelen van; *a szociális szervezők teremthetik meg azokat a szakmai feltételeket, amelyek között a gyógypedagógia hatékonysága fokozódhat*. Mindezt — természetesen — a fogyatékosok hasznára!

Ha igaz az a „szabály”, amely szerint egy-egy szakterület eredményességének fokozódásához elsősorban a terület művelőinek kiképzését, továbbképzését és ezzel szemléletük változását kell célba venni, akkor a szociális szervezői szak léte ezt is kifejezi. Ebben az összefüggésben különös hangsúlyt kaphat az, hogy a szociális szervezők és a gyógypedagógiai tanárok *egymásra találása* előnyösen hat a *gyógypedagógia és a felnőttvédelmi szociális gondoskodás* egyre izmosodó kapcsolataira is.

A felnőtt fogyatékosok szociális intézményei még 1965-ben is szinte teljes egészében nélkülözték a *specifikus fogyatékosügyi látásmódot*. A Szociális Intézetek Központjában egy

gyógypedagógus dolgozott, az intézetben egy sem. Az érdekvédelmi szövetségek is híján voltak gyógypedagógusoknak. 1980-ban ez a kép már teljesen más. Az intézeteket szociális szervezők vagy gyógypedagógusok vezetik, a központ, a szövetségek, de az intézetek munkatársai között is megtalálható *mindkét szakembertípus*. Talán nem túl távoli az idő, amikor a *gyógypedagógiai intézmények munkatársai között is köszönthetünk szociális szervezőket*; akkor biztosan így lesz, ha a gyógypedagógiában továbbra is erősödik az *utógondozás* igénye.

Az első szociális szervezői oklevelet 1977-ben adta ki a Főiskola. Már akkor nyilvánvalóvá vált, hogy ez új típusú szakembert a képzés céljában meghatározott felnőttvédelmi szociális gondoskodás munkaterületeit meghaladó, más szakterületek is igénylik. Ez a felismerés magával hozta azokat a törekvéseket, amelyek napjainkban a képzés *bővítését* és *jobbítását* célozzák.

A már végzett, tehát szociális szervezői oklevéllel rendelkező szakemberek „munkaköri leírásai” sem alaktak még ki teljesen.

*

A továbbiakban — csak néhány szóban — arra utalunk, hogy milyen tennivalói lehetnek a szociális szervezőnek a vakügyben, különös tekintettel a felnőtt korban megvakultakra.

A Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége hatékony tevékenységének egyik feltétele a *szövetségen kívüli szervezett kapcsolatokban* rejlik. E kapcsolatok egyik irányultsága szervezetek, intézmények felé mutat.

Különösen fontos a vaküggyel kapcsolatba hozható szakintézményekkel meglévő, illetve kialakítandó kapcsolat, amelynek keretében a szemészeti osztályokkal és szemklinikkákkal élő és folyamatos kontaktus szükséges. Ez a legelső feltétele annak, hogy a később megvakultak a lehető legkorábban, idővesztés nélkül, illetve minden szempontból optimális időben kerüljenek az Elemi Rehabilitációs Csoport és a szövetség gondozásába.

A kapcsolat kulcskérdése az az előrejelzés, amit a szemészeti osztályok, illetve a klinikák adhatnak. Az osz-

tályok (klinikák) és a vakügyi szervezetek közötti kapcsolat megtestesítője a szociális szervező lehet. Fontos követelmény, hogy a vakügyi szervezetek a vak személyt anamnézisének, megvakulása körülményeinek, családi kapcsolatainak és szociális helyzetének teljes ismeretében fogadassák. Ebből következik, hogy az előrejelzés birtokában a szociális szervezőnek mindezekről tájékozódnia, illetve az elemi- majd a tényleges rehabilitációt végzőket tájékoztatnia kell.

A szociális szervezőnek tájékoztatást kell adnia általában a munkavédelem felelősei és a szervezői számára az aktív munkás korban megvakultak körüli teendőkről, az általuk megtehető intézkedésekről, illetve a rehabilitációs lehetőségekről. A szociális szervezőnek konkrét kapcsolatfelvételre kell törekednie a megvakult személy volt munkahelyével. Ennek keretében tisztázható többek között az is, hogy van-e lehetőség a munkahelyi rehabilitációra? (A munkahelyi rehabilitáció nem része az elemi rehabilitációnak az arra való előkészítés azonban igen. Ehhez pedig fel kell deríteni, hogy a megvakult személy foglalkoztatható lesz-e eredeti munkahelyén, eredeti munkakörben, eredeti munkahelyén

más munkakörben, esetleg más munkahelyen az eredetihez közel eső munkakörben.)

A szociális szervezőnek igénybe kell vennie a társadalmi szervezetek — többek között a Vöröskereszt — segítségét is. Ez utóbbiak nem csupán az általános felvilágosító, hanem a konkrét felkutatató munka révén is hatékony támogatói lehetnek a felnőtt korban megvakultak rehabilitációjának.

A kapcsolatok másik irányaként a család jelölhető meg. A sikeres rehabilitáció egyik feltételeként a *lehető legtöbb családtagot kell tájékoztatni és felkészíteni a megvakult személy körüli teendőkről, illetve teendőkre.* Ennek a tájékoztatásnak és felkészítésnek szervezett formában, tervszerűen kell történnie és fel kell ölelnie mindazokat az ismereteket, amelyek a családba visszatérő vak személlyel szembeni helyes magatartásformákkal függnek össze.

A kapcsolatok kialakításának, élővé formálásának, továbbá a családtagok tájékoztatásának és felkészítésének módszereit a szociális szervezőnek kell kidolgoznia és célszerűen alkalmaznia. Különös hangsúlyt kell kapnia ebben a tennivalóban a családnak azért is, mert a családban

tartás célkitűzését a vakok rehabilitációjában is erősítenie kell.

Ennek megvalósítása pedig a család nélkül épp úgy nem érhető el, mint a család ellenére!

A szociális szervező tevékenysége tehát nem lehet elszigetelt a vakügyi intézmények és a hozzátartozók munkájától, illetve szerepétől, amely az intézmények és a család között adódik.

Különösen fontos a Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségével való együttműködés, már csak azért is, mert a rehabilitáció részeként meg kell teremtenie a *sorstársakkal való kapcsolat kialakítás lehetőségét is.*

*

Mindezt összefoglalva úgy tűnik, hogy a szociális szervezők képzésének éppen napjainkban zajló felülvizsgálata számára is adódnak olyan feladatok, amelyeknek megvalósulása révén ez az típusú szakember is egyre inkább megfelehet a vakügy oldaláról vele szemben támasztott követelményeknek.

Dr. Göllez Viktor
a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai
Tanárképző Főiskola
tanszékvezető tanára

Egy szemorvos gondolatai a Rokkantak Nemzetközi Évében

Rokkantaknak tartja a közvélemény azokat, akik végtagjaik csonkulása, vagy végleges bénulása miatt testi épségükben, ezáltal mozgásukban korlátozottak, vagy mozgásképtelenek bal eset, betegség, vagy háborús sérülés miatt, vagy ilyen jellegű fogyatékossgal születtek. Sántikálás, lógó, erőkifejtésre nem, vagy korlátozottan képes kar, merev vagy meggörbült gerinc, vagy egyéb ízület nehezíti rossz egyenetlen jár-

dán, felesleges küszöbökön, lépcsőkön, szűk ajtókon a közlekedésüket és mindennapi tevékenységükhöz szükséges mozgásukat. Támbottra, mankóra támaszkodva, fűzővel, járógéppel biztosítva, tolószékben, vagy rokkantkocsiban közlekednek. De ugyanúgy rokkantak azok is, akik útjukat fehér bottal kikopogtatva és lépéseiket óvatosan kiszámítva róják az utcákat, vagy azok, akik hallókészüléküket beszélő embertársaik elé tartják vagy jelekkel érintkeznek egymással.

A rehabilitáció a rokkantak évének kiemelt feladata. Szerencsére egyre több olyan üzemünk van, ahol már rehabilitációs műhelyek is vannak. A rehabilitáció a vállalatok, intézmények és a társadalom számára nem mindig könnyű feladat, de ha sikerül és a rokkant jólétét és lelki egyensúlyát biztosítja az egészségét kímélő munkakör és az üzemorvosi felügyelet, akkor semmilyen fáradozásért nem kár.

Mindannyian óhajtjuk, hogy a rokkantak évében szűnjön meg az egész világon az a kényszer-

rűség, hogy a magatehetetlen családtag otthon, egyedül, bezárva — esetleg karosszékhez vagy ágyhoz kötve — szenvedni végig azt az időt, amíg valamelyik hozzátartozója hazajöhet, mert ápolót nem lehet kapni, az intézetekben pedig nincs annyi hely, ahány gondozandó van. De éppen véget ennek a keserűségnek a másik formája is, amikor valaki azért nem köt házasságot, lemond a karrierjéről, vagy hagyja a házasságát felbomlani, mert kötelességének érzi, hogy a család magatehetetlen tagját annak élete végéig gondozza. Ezek nem az én agyam rémképei, nézzünk csak körül. Napjainkban is akad mindenki ismerőse között az említett szomorú példák közül egy-egy. A nagyobb családokban mindig van valaki, aki otthon maradhat a rászorulóval, de egy másik is, aki időnként felváltja őt, csak úgy kell nevelni a családot. Más lehetőség: a magányos, vagy egyedül maradt, társasviszonyt létesíteni nem akaró, munkaképes korosztálybeli emberekből válhatna egy csodálatos hivatásának élő betegápológárda, mely házi betegápolást is vállalna, nemcsak intézetit, ha a társadalom ilyen irányba nevelné őket.

Rokkantügyben előttem itthon a Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége a példakép a maga több mint 60 éves tapasztalatával és eredményeivel.

Gyermekkoromban én még ismertem a hetipiacokon sátorban áruló, máskor házaló vak iparost. Édesanyám mindig tőle vette a keféket, fésűket, kis seprőket. Ma már nagyüzemekbe tömörülve dolgozhatnak, és termékeik értékesítéséről, sőt exportálásáról intézményesen gondoskodnak. Az élet számos területén igen sok pálya áll nyitva a vakok és gyengénlátók előtt. A vidékiek sem kallódnak el, ha a figyelmes szülő vagy a figyelmes pedagógus szemorvoshoz küldi a rászorulókat.

Az Egyesült Nemzetek egyik szervezetének jóvoltából módomban állt a világ egy-két tőlünk is és egymástól is igen távoli részén hosszabb ideig tartózkodni és többek között betekintést nyerni az ottani rokkantak helyzetébe is. Láttam Közép-Ázsiában egy végtaghiányos embert, akit a „gondozója” naponta odahúzott egy gódin (két-kerekű, gumiabroncsos taligán) egy üzletajtó közelébe, lehelyezte a járdára és otthagya koldulni hosszú órákra. Ha kevesebbet „keresett” mire érte jött, szidta, hogy nem érdemli meg, hogy törődjék vele stb. Máskor egy nővérrel mentem az

utcán beszélgetve és egy vak koldus, megismerve a hangját, nevéen szólította. Sírva emlékezett, hogy milyen jó volt a kosárfonó üzemben dolgozni, ahol enni is kapott és érdeklődött, hogy vajon mikor lesz ez újra lehetséges? A nővér az anyanyelvén vigasztalta a koldust, nekem pedig azt mondta, hogy érdeklentétek miatt be kellett zárni a vakok intézetét és ki tudja, mikor lehet megnyitni abban az országban újra? Talán most a rokkantak évében eljön az az idő.

Ciprus szigetén módomban állt egy már régen működő, nagyon szép vakok iskoláját meglátogatni. Az intézet szemorvosa bemutatta a gyógy-pedagógusokat, akik végigkajauzoltak az osztályokon. Ott láttam először kisiskolás gyermekeket Braille-írógépeken írni és megmutatták, hogyan írnak egymásnak levelet a zsebben hordható kis Braille-táblácska segítségével és a hozzávaló stylussal.

(A mai szemészeti tankönyvben benne van a pontírásos ABC, amikor én végeztem 1953-ban, még csak szerettem volna ezt látni.)

A fent említett iskolában láttam először egy pontírásos nyomdát és egy nagyon finom munkát végző kosárfonóműhelyt is. Hangos könyvtárunk is van, néhány klasszikus regényt is bemutatnak.

A napokban asszisztensem megbetegedett és egy éppen a rendelőhöz került fiatal lány ült le velem dolgozni. Minden új volt neki, de nagyon érdekelte. Mikor a rendelés végén tudtunk néhány szót váltani, megtudtam róla, hogy vak baráti köre van, tudja a pontírást és használja is, a szövetség rendezvényeire is eljár. Nagyon szeretne gyógy-pedagógus lenni, de hát oda nagyon nehéz bejutni, hiába próbálkozott. Mennyi érték van ezekben a fiatalokban! Miért hagyják veszni? Ő, aki hivatásának érzi a látásfogyatékosokkal való foglalkozást, nem tud bejutni a Gyógy-pedagógiai Főiskolára. Lehet, — gondolom én — hogy egy vak fiatalemberrel házasodik majd össze, mint az a kicsi, csinos asszonyka, akit egyik nagy kórházunk telefonközpontosa (aki serdülő korában még látó, de romló látású betegként a Szegedi Szemklinikán az én egyik kórtermemben feküdt 1957-ben) elhozott bemutatni nekem, amikor megtudta, hol dolgozom. Szép szál fiatalember lett az én mosolygó arcú kis betegemből és remélem, hogy látó családjában boldogan fogja életét leélni.

„A kiművelt emberfő” (avagy, a művelődés szerepe a látássérültek rehabilitációjában)

Rendhagyó módon az alcím magyarázatával kezdem; kollégáim ugyanis valami efféle, kissé hivatalos ízü címre gondoltak, mikor mondanivalóm megfogalmazására, közreadására felkértek. Idén éppen negyed százada, hogy zenetanárként szolgálom a kultúrát, egykori növendékeim immár kollégaként, számos területen harcolnak tovább a művelődés ügyéért. Valamennyien hittel és meggyőződéssel valljuk, hogy a művelődés kérdése nem bontható le kisebb-nagyobb közösségek specifikumává, hanem mindig a lehető legszervelesebben kell illeszkednie a leg szélesebb, a legáltalánosabb művelődéspolitikai célkitűzések országot átfogó megvalósításába. A látássérültek műveltségének is tehát harmonikusan kell beilleszkednie egy nemzeti sajátosságú, de internacionális igényű kulturális identitásba, csupán a bekapcsolódás metodikája, illetve eszközeinek némelyike adaptálható körülményeinkhez. Az egységes és mind szélesebb körű műveltség propagátorainak zászlóira kerülhet-e

szebb jelmondat, mint Széchenyi István szavai, aki a Hitelben így ír: „... minden fejlődés, előmenetel, erő, érték és szerencsének legfőbb sarkalata a kiművelt emberfő”.

Sokszor, sok helyen idézzük Alkot-

mányunknak azt a szakaszát, mely kinyilatkoztatja valamennyi állampolgár művelődéshez való jogát. Azt azonban sajnálatosan sokkal ritkábban hangoztatjuk, hogy e jogra támaszkodva — tulajdonképpen — valamennyiünknek kötelessége is a művelődés. Elszomorítóan sokan vannak — és úgy tűnik — számuk nem csökken, akik a kultúrához vezető sokszor igen fáradságos utat könnyen felcserélik a csupán anyagiakban kifejezhető, talmi csillogású, gyors sikerekkel. Talán nem minősül majd

A HOMÉROSZ KÓRUS

Folytatás a 21. oldalról

Nyugdíjba vonulásom előtt sokat gondolok arra, mit tehetnék még a rászorulókért? Már hosszabb ideje fokozottan figyelek a vakok felé haladókra, óvatosan próbálom a szövetség felé irányítani őket, mert azt látom, hogy a sorstársaktól olyan határtalan erőt kapnak, hogy meg rázkódtatás nélkül lépnek át a vakok világába, veszik kezükbe a fehér botot, és szeretettel beszélnek arról, hogy amióta ezzel járnak, mindenki támogatja őket. Olykor azonban nehéz a frissen rokkanttá nyilvánítottakat az első lépés megtételére rávenni. Felmerül itt a kérdés, hogy nem lehetne-e az orvosi egyetemen kissé jobban megismertetni a vakok iránti kötelességünk jelentőségét, hogy minden szemorvos kissé pszichológus is legyen, tudjon segíteni a beteg lelki problémáinak megoldásában a szövetséggel

együtt és tehermentesítse a hozzá nem értő, kétségbeesett családtagokat. Az emberi életkor hosszabbodásával egyre több lesz a cukorbetegség, magas vérnyomáshoz és érlemeszesedéshez társuló nagyfokú látásromlás és megvakulás.

A világon nagyon sok és hazánkban is van még elég teendő a rokkantak helyzetének javítása terén. Sokat várunk a rokkantak nemzetközi évétől, de minden egyes rokkantnak és rokkantcsoportnak magának is akarni kell mint ahogy a vakok és hallássérültek akarták és ha nem is mindent, de igen sokat elértek társadalmi helyzetük javításában. Ők megalkották a mintát. Természetesen az egészségügynek és a munkahelyeknek a megelőzés és a rehabilitáció terén és az egész társadalomnak mellettük kell állnia és nemcsak a rokkantak évében.

Dr. Dobainé, Dr. B. Nagy Erzsébet szemorvos

ünneprontásnak, ha ez alkalommal elsősorban új elképzelésekről és minden bizonnyal csak állhatatos munkával elérhető, talán az első pillanatban szokatlanak vagy idegennek tűnő feladatokról, célokról esik majd szó; és csak jelzésszerűen érintjük azokat az eredményeket, melyek alkalmasint olvasóink előtt ismeretesek.

Azoknak a kedvéért, akik a rokkantak nemzetközi éve alkalmából most először veszik kezükbe féltő szeretettel gondozott folyóiratunkat, pontosabban annak ünnepi kiadványával ismerkednek, hadd büszkélkedjünk el kulturális életünk eredményeivel, így pl. a Budapesten működő, de az ország mind több pontján vendégeskedő Homérosz Kórus-sal, és néhány kiemelkedő teljesítményt nyújtó vak szólistával, akiknek legszebb produkcióit immáron hanglezem is rögzíti. Örömmel adhatunk hírt zenekarunkról és a Pasztorek Mihály nevét őrző színjátszó-csoportról, melyek oly sok sikeres vendégszereplést tudhatnak maguk mögött. Szívesen beszélünk a Nyíregyházán, Békéscsabán és Miskolcon működő vidéki kórusainkról, kisebb nagyobb zenekarainkról. Folyóiratunk népszerű sorozatában a „Megyei szervezeteink életéből” című rovatban mindannyiszor szeretettel adunk helyet azoknak a tudósításoknak, melyek a borsodi, csongrádi, győrsoproni, hajdú-bihari, hevesi, szabolcsi, szolnoki, tolnai szinte családi közösséggé ötvöződött előadógárdák jeles sikereiről adnak hírt. Pezsgő kultúrelvünk szép példáját reprezentálja az a Somogy megyei eseménysorozat, mely 1981. szeptember 19., 20., 27-én „Vakok kulturális bemutatói 1981. Siófok” címmel a Homérosz Kórus, a zenekar, a Landini-együttes, a vak szólisták, a Balaton-együttes, a Karádi Népi Együttes és a Sió-Kórus produkcióit tárja a látó és vak közönség elé. Örömmel mutatjuk meg a Budapestre látogatóknak székházunk 250 személyes, kitűnő akusztikájú előadótermét, a mintegy 11 400 kötetes Braille-könyvtárt és a kb. 1300 művet felsorakoztató hangoskönyvtárat. Sok látogatója van jól felszerelt hangstúdióknknak, itt készül a szépirodalmi, politikai, tudományos és pedagógiai művek felvételének legnagyobb része, de számos világ-hírű irodalmi alkotást kapunk a Ma-

A ZENEKAR

gyar Rádiótól. Hivatalos sajtóorgánunk a Vakok Világa pont- és sikerírásban havonta összesen több mint 3000 példányban jelenik meg; 14 állandó rovattal jelentkezik rendszeresen; sokoldalú tájékoztatást ad a hazai és a nemzetközi vakügyi eseményekről és a mindennapi élet sors társainkat érintő kérdéseiről. Pontírású változatban hetenként kiadjuk az MRT műsorát, de külön folyóiratot juttatunk el az irodalom, a zene, a sakkozás iránt érdeklődőknek, nemrég gyógyszerjeink is új kiad-

vánnyal jelentkeztek. Szép eredmények születnek az évenként megrendezett Braille-írás, -olvasás, szaváló és zenei versenyeken; az irodalmi pályázatokra érkezett alkotások igen népszerűek sorstársaink körében. A nemzetközi összehasonlítás tükrében is elismerésre méltó eredményeink hátterében államunk kivételes segítése, valamint igen sok intézmény, vállalat, magánszemély fáradsága és szerető gondoskodása, de nem utolsósorban sorstársaink akarata, alkotó tehetsége áll. A rokkantak nemzet-

KÖLCSÖNZÉS A HANGOSKÖNYVTÁRBÓL

közi évének jegyében, az alkalom inspirációjára, cikkem következő részében a továbblépés útjait, módjait, a belátható jövő kulturális feladatait próbálom körvonalazni.

Mondanivalóm élére kíváncznak Újfalusy Józsefnek, a Zeneakadémia rektorának, a kiváló marxista muzikológusnak szavai, melyek az 1980-as győri nevelési konferencián hangzottak el: „A szocialista embertípus fogalma a szakmai képzettség mellett magában kell, hogy foglalja az érzelmi, esztétikai műveltséget. A művészeti nevelés hivatása zenei, irodalmi és képzőművészeti hatásokkal együtt megalapozni és kibontakoztatni az érzelmi, esztétikai műveltséget.” E hármas szabályt csak teljesebbé teszik a korszerű műveltséghez ma már joggal hozzákapcsolt politikai, földrajzi és alapvető természettudományos ismeretek. Zene,

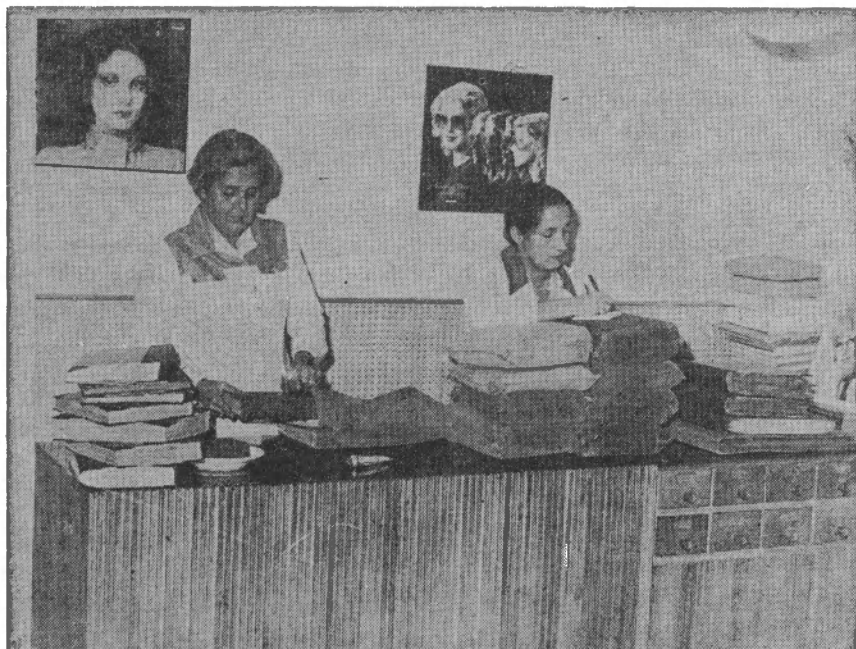
letve megoldásra váró problémáink tükrében állnak.

Sorstársaink — úgy érzem — szoros kapcsolatot teremtettek az irodalom szinte valamennyi műfajával, talán csak a színpadi művek jelentenek kivételt (erről még később szólok.) Már említettem jól működő és gazdag anyagot kínáló könyvtárainkat, de erről azt is el kell mondani, hogy ez az anyag a jó válogatás eredményeként a legkiválóbb alkotásokból ötvöződik. Sorstársaink kezébe így csak az igényes irodalom kerül mindenki örömeire és meglepedésére.

Pontírasú könyveink és korábban említett kiadványaink fontos missziót töltenek be abban a tekintetben is, hogy egy bizonyos nyelvművelő szerepet vállalnak fel, hiszen számos olvasói levélből tudjuk, hogy sok tagtársunk a rádióon kívül csupán a pont-

és iskola, nyelv és közélet, beszédkultúra és demokratizmus, ezek azok az összefüggések, melyek a nyelv ügyét fontos művelődéspolitikai — szélesebb értelemben — társadalompolitikai kérdéssé avatják.”

Talán sokan meglepődnek, hogy második helyre tettem a zenével való kapcsolatot. A közfelfogás szerint szinte egyenlőségjel teendő a vakok és a zene között. Ez a felfogás csak részigazságot takar. Sokan úgy vélekednek, hogy a hallás bizonyos vonatkozásban pótolja a látást. Ez persze igaz is, de az ízlést, természetesen a zenei ízlést látónak és nem látónak egyaránt tanulnia kell sok-sok esztendő kitartó fáradságával. A híradástechnika korában ki akarna azon vitatkozni, hogy egy gombnyomásra otthonunkba varázsolható a zenetörténet, pontosabban szólva a nemzetközi zenei előadóművészet bármely reprezentánsa, de sajnos ugyanilyen kényelemmel *mérgezhetjük* magunkat és környezetünket a legsekélyesebb zenei tömegcikkkel ízlésromboló, de még inkább torz ízlést nevelő, végső soron a társadalmi erkölcsöt károsan befolyásoló zenei „termékekkel”. Közismert, hogy az élő zenét semmi sem pótolhatja, mert semmivel sem helyettesíthető az az élmény, mely úgy jön létre, hogy ott előttünk a pódiumon, tőlünk egy karnyújtásnyira valósul meg a művészi újraalkotás, újateremtés egyedi és megismételhetetlen csodája. Valamennyiünk ügye, hogy sorstársainkat bevigyük a hangversenyterembe, érto és felkészült tanúi legyenek az élő zene megvalósulása boldog pillanatainak. De szólnunk kell magunkról az előadókrol is, természetesen elsősorban sorstársakról. Ki tudná összeszámolni, hányszor adtunk hírt jól felkészült muzikus sorstársaink megyei szervezeteink rendezvényein elhangzott szórakoztató jellegű produkcióiról; ám mégis elszomorodom, ha arra gondolok, hogy alig pár oldalt tenne ki — szerkesztői működésem alatt — az a híryanag, amely megyei rovatunkban komolyzenei megnyilvánulásokról tudósított. Anélkül, hogy a szórakoztatózene funkcióját egy pillanatra is tagadni vagy a legsekélyebb mértékben lebecsülni akarnám, hangot kell adnom annak a mind gyakrabban felmerülő óhajnak, mely a komolyzene — és adottságainkat számba véve —

VIDÉKI KÜLDEMÉNYEK ELŐKÉSZÍTÉSE
A BRAILLE KÖNYVTÁRBAN

irodalom, képzőművészet valóban egymás nélkül nem létező, egymást kiegészítő egységet alkotnak az egyén személyiségének formálásában, egészséges világnépeinek kialakításában. A társművészetek között nem lehet fontossági sorrendet felállítani, valamelyiket „érdeme szerint” első vagy utolsó helyre tenni. A sorrend szükségszerűen szubjektív és alkalmi jellegű; így az alábbiak megoldott, il-

írásos közléseken keresztül tartja a kapcsolatot a nagyvilággal. Szerkesztőségünk ebbéli felelősségével kapcsolatban fülembé csengenek Óvári Miklós elvtársnak, a PB-tagjának, a KB titkárának az 1981. évi magyar nyelv hetének megnyitó ünnepségén elmondott szavai: „Az anyanyelv a szocialista demokrácia gyakorlati érvényesülésének nélkülözhetetlen eszköze. Anyanyelvi műveltség

a szólisztikus és kamarazene következő megjelenését sürgeti rendezvényeink programjában. Köztudott, hogy ez a munka az iskolában kezdődik. De, hogy nemcsak kezdődik, hanem ma már eredményesen bontja is szárnyait, mi sem bizonyítja jobban, mint zeneiskolás növendékeink minapi szövetségbeli bemutatkozó hangversenye. Biztosan állíthatom, hogy ezek a fiatalok boldogan vállalnának sok-sok szereplést szerte az országban sorstársaink örömére. Úgy érzem, most már a vakügyi kulturális centrumokon a sor, hogy igényeljék is e fiatalok játékát, mely a zene értékálló remekeit tárja a hallgatók elé.

A társművészetek általam önkényesen harmadik helyre sorolt tagja a képzőművészet számos objektív oknál fogva, de a közvélemény általánosan elfogadott ítélete szerint is a látássérültek, és elsősorban természetesen a vakok számára a legkevésbé elérhető művészeti ág. A közfelfogás ugyanolyan képtelenségnek tartja — mondjuk — Mozart-szimfóniát hallgató siketet, mint a képtárakban barangoló vak embert. Mint minden általánosítás, úgy ez is a területen maradó szimplifikálás. De valójában mit tehetünk a látássérültek és a képzőművészet kapcsolatának szorosabbá tétele érdekében, végső soron sorstársaink korszerű, erre a területre is kiterjedő műveltségért.

Induljunk ki abból az alapigazságból, melyet szinte naponként hangsúlyozunk különböző helyeken, hogy rehabilitálni csak azt a személyt lehet, aki azt maga is akarja. Aki el-sajátította a Braille-írást, a pontírógép vagy a tábla használatát, esetleg a domború térképeken történő tájékozódás képességét, az a megmondhatója annak, hogy milyen hatalmas erőre van szükségünk, amíg ebben a küzdelemben nehézségeink fölé kerelkedhetünk. Mégis — és ezt is számtalanszor hangsúlyozzuk — nem vagyunk különleges emberek, mert — és maradjunk a művészeteknél — ha nem vértessük fel magunkat kellőképpen, ha nem vagyunk kellően felkészültek, az emberiség legjobb-jainak csodálatos alkotásai, bármelyik művészeti ág legyen is az, távol maradnak tőlünk, hozzájuk sohasem kerülhetünk közel. Ez a társadalom minden rétegére, minden tagjára ér-

vényes. Tehát akarnunk kell a közeledést!

A felkészülés nyilván legkézenfekvőbb segítője a könyv. Szövetségünk könyvtárai sajnálatosan elég kevés olyan munkát kínálhatnak az érdeklődőknek, melyek képzőművészeti ismereteinket gazdagíthatnák. Gondos műválasztással, a szükségszerűen illusztráció nélküli érzékeltetés feladatát vállaló irodalom Braille és hangfelvételi adaptációjával igen sokat tehetünk azért, hogy ez az ügy elmozduljon a holtpontról. És az elmélet után a gyakorlat! Tapasztalataim szerint a közeledés a kisplasztikák segítségével kezdődhet, hiszen az ilyen léptékű alkotások arányai a legáttekinthetőbbek a látássérültek számára. 1969-ben Olaszországban barangoltunk feleségemmel. A csodálatos út szerény emlékeként magunkkal hoztunk kis, alig arasznyi másolatot Michelangelo két páratlan remekéről, a Pietaról és a Mózesről. Barátaink az első pillanatban a giccs bélyegét akarták rájuk sütni, míg sietve el nem magyaráztam, hogy sohasem alkothattam volna ilyen pontos képet, ha nem vesszük meg pár száz Liráért a remekművek kézbe fogható szerény másolatait, hiszen ezeket — csakúgy, mint egy Beethoven-szimfóniát — mindenkinek ismernie kell! Ekkor még nem sejtettem, hogy milyen jó ügy mellett korteskedtem. De beszéljünk tovább a kisplasztikákról. 1980. októberében Moszkvában vendégeskedtem a Vakok Összorosországi Szövetségének meghívására — erről lapunk februári számában már beszámoltam. Csak röviden írhattam arról a nagyszerű kiállításról, mely a szövetség Kuszyneva utca 19. szám alatti központi kultúrházának I. emeletén van, és amely elsősorban Lina Po művészetét mutatja be meglehetősen teljességgel. Lina eredetileg balerinának készült, de súlyos betegség következtében elvesztette látását egészen fiatalon. Már a kórházi ágyon kenyérbélből gyúrt szebbnél szebb kis figurákat, majd alig pár év alatt szinte az egész Szovjetunió felfigyelt művészetére. Kisplasztikai páratlan arányérzékről, formakészségről, gazdag kifejező erőről tanúskodnak. A kiállításra érkező látogató minden alkotást megtapogathat, akár órákat is időzhet egy-egy kiemelkedő szob-

rocska társaságában. Senki nem szól érte, ez itt teljesen természetes. A kiállítás állandó jellegű, sok év óta nyújt a vakoknak magasrendű esztétikai élményt.

A színhely most változik, de a cél ugyanaz: Nemrég került a kezembe a Hannoverben megjelenő Der Verbandskurier című alsó-bajorországi vakügyi folyóirat 1980. IV. negyedévi kiadványa, amelyben mintegy elvem jóleső igazolásaként, Heinrich Behne, Eindrücke von einem Kunst-austellung címmel írja le benyomásait a marburgi vár helyiségeiben „Mit den Händen sehen” (A kezekkel látni) címmel 1980 áprilisában és májusában, elsősorban a vakok számára rendezett kiállításról. Az érdekes kezdeményezés a modern képzőművészet néhány jellegzetes művével igyekezett a látássérülteket megismertetni. A cikkből most csak néhány sor állhat itt gondolatébresztőnek. A rendezők hangsúlyozott célja az volt, hogy a vakok kísérel nélkül látogathassák a kiállítást. A bemutatott tárgyakat úgy helyezték el, hogy a lefektetett és a látogató lábát jól vezető futószőnyegektől mindig jobbra legyenek. E szőnyeg alatt keresztben pálcákat helyeztek el, ezek jelezték, hogy a közvetlen közelben kiállítási tárgy található. A jól körüljárható alkotások előtt egy-egy pont- és síkírású tábla adta tudtul az alkotó nevét, a mű címét és katalógusszámát. A katalógus egyébként szinten sík- és pontnyomással készült. A látogatók, kívánságra, vállra akasztható magnetofont is kaphattak díjtalanul, így hangszalagról is értesülhettek minden fontos tudnivalóról.

Szégeykezünk — természetesen — nekünk sem kell, hiszen mintegy fél évtizede 1977-ben már rendeztünk szoborkiállítást szövetségünk budapesti székházának udvarán és néhány helyiségében Nemes Attila szobrászművész alkotásaiból. Kár, hogy a jeles kezdeményezést eleddig nem követte folytatás. És itt kell szólni egy fontos dologról, ugyanis a vakok és a képzőművészet óhajtott szoros kapcsolatának — minden máshoz hasonlóan — mégis csak a kiállítóterem, a múzeum a legfontosabb színtere. A rokkantak nemzetközi éve talán indítékot adhat arra is, hogy kitartó tárgyalásokkal, okos érvelés-

sel, az illetékesek mind hathatósabb meggyőzésével hazánkban is, de a világ minél több pontján — természetesen csak azokban a múzeumokban, ahol a károkozás veszélye nem áll fenn — intézményesen lehetővé válnék sorstársaink számára, megfelelő felügyelet mellett, a műalkotások tapintásos érzékelése, a teremőrök számunkra kedvező vagy kedvezőtlen szubjektivitásának kikapcsolásával.

Még nem szóltam a fizikai értelemben két dimenziós művészetről a festészetről, grafikáról stb. Kétségtelenül, számunkra ez a nagyobb probléma. Ebben a kérdésben elsősorban hozzátartozóinkra, barátainkra, kísérőinkre számíthatunk. Tudjuk, hogy a képek szóbeli megjelenítése adott-ság kérdése is, és mindenképpen nagyon nehéz feladat. Mégis akiknél csekély látásmaradvány van, vagy a később megvakultaknál, akiknél az emlékek révén a színeképzet megvan, lehet és kell is szüntelenül apellálni a színek világára. Kell-e színesebb alkotói képzelettel rendelkező sorstársra hivatkozni, mint Ungár Imre zongoraművészre, akinek palettája elismerten a leggazdagabb volt pályatársai között.

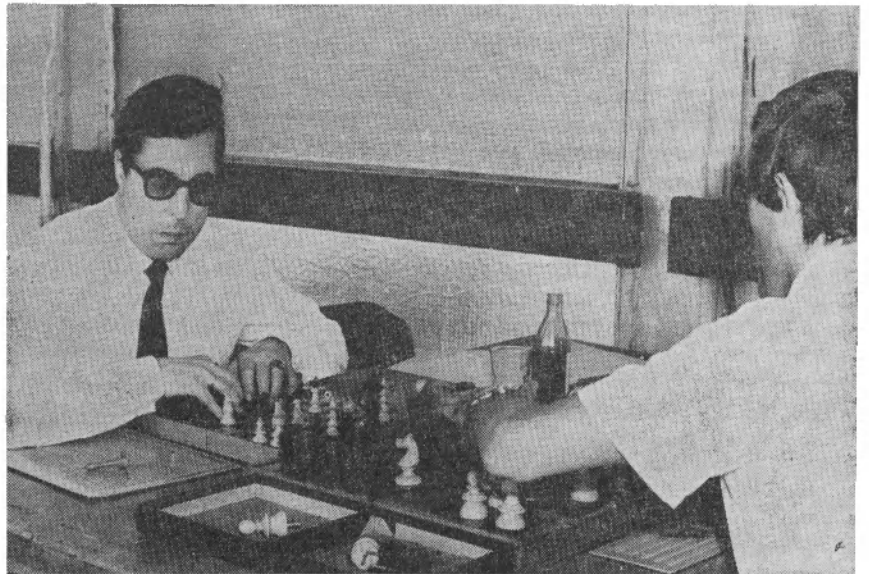
Nem maradhat említetlenül az építészet sem, ez a másik, és látszólag meghódíthatatlan terület. De mit is kezdhet valójában a nemlátó személy a hatalmas arányokkal? Szerencsére segítségünkre siet a modern műanyagfröccsöntési technika, ha élünk lehetőségeivel! Ismét csak moszkvai élményeimre hivatkozhatom: a VOSZ kultúrháza igazgatói szobájának falán figyelmesek lettünk azokra a kb. 60×60 cm-es remekbe sikerült domború ábrázolásokra, melyek nélkül bizony aligha ismerhettem volna meg — számos vendéggel együtt — a Kreml, a Bolsoj Színház, vagy a Szt. Bazil katedrális architektúráját. Bizonyára nálunk is szívesen vállalkozna számos formatervező, hogy részünkre ilyen módon tegye elérhetővé — mondjuk — Hild József, Ybl Miklós, Polláck Mihály vagy Steindl Imre európai hírvéltársait. Ezek, vagy más makettek, a speciális poszterek szinte állandó berendezési tárgyai lehetnének kulturális centrumainknak fontos művelődési missziót betöltve.

Fentebb már beszéltem az áldozatos hozzátartozókról és kísérőkről, hadd ejtsék pár szót a vizuális és

Magyarországi látássérültek sporttevékenysége

Szocialista államunk gondoskodása a látássérültek munkalehetőségeinek megteremtésén, szociális körülményeinek fokozatos javításán túl, lehetőséget ad sporttevékenység folytatására is.

A felnőtt vakok 1950-ben kapcsolódtak be a versenyszerű sportolásba. Ekkor alakult meg a sportszakosztály szövetségünkben. 30 éve részt vesz a Budapesti Sakkszövetség különböző szintű csapatversenyein.

ANTON HARTIG ÉS KOVÁCS FERENC AZ OSZTRÁK—MAGYAR SAKKCSAPATMÉRKÖZÉSEN

auditív művészet szintézisét jelentő színházról, illetve a színházat látogató vak emberről is. A részvétel a sorstársak számára ugyanis egyben bizonyos magatartásformát is jelent. Cikkemben már hangsúlyt kapott a befogadás alapfeltételét jelentő felkészülés, ez itt a mi esetünkben sokszorosan fontos. Kézenfekvő, hogy az állandó suttogás, a színpadi történés folyamatos magyarázata, a fejek gyakori közelítése igen zavaró lehet a környezet számára, de a gondos felkészülés és az így elegendővé váló pár halk szó — tapasztalatom szerint — nem zavaró és teljesen élvezhetővé teszi a nemlátó számára is a színházi irodalom és az opera remekait, melyek nélkül nem lehet teljes értékű a műveltségünk.

Művelődésünk közös ügy, mindannyian — így sorstársaink is — teljes felelősséggel tartozunk egymás kultúrájáért, szabad idejének értelmese, tartalmas eltöltéséért, végső soron felemelkedéséért, és lelki gazdagodásáért. Találhatnék-e írásom végére nemesebb gondolatot, mint Lukács György szavait: „Az ember jelleme éppen abban és az által valósul meg, hogy mely lehetősége válik tette. Akiben a szunnyadó lehetőségek egy életen át nem válnak valóra, mert nem lesz belőlük cselekvés, aki soha nem feszült neki az őt körülvevő korlátoknak, az nem is munkálhatja ki emberi erőit.”

Barna Zoltán
szerkesztő

Az atlétikai szakosztály 1957-ben alakult meg. Hetenként két alkalommal tartanak edzést két edző vezetésével. Bajnokságot évenként három alkalommal rendeznek.

A természetbarát szakosztály 1966-ban jött létre. Hétvégeken Pestközelben egynapos, az ország távolabbi tájaira két-, illetve háromnapos túrákat szerveznek. 1976 óta évenként egy külföldi túrát is lebonyolítanak.

ASZTALOS KÁROLY EDZŐ
BEÁLLÍTJA PAZÁR ERZSÉBET
VERSENYZŐT A 100 MÉTERES
SÍKFUTÁS RAJTJÁHOZ

1980 elején alakult meg a Roll-Ball (csörgőlabda) szakosztály. Itt igen élénk az érdeklődés, hetente két alkalommal edzenek, illetve több csapatot alakítva mérkőznek egymással.

1963-ban, az akkor már működő két szakosztály (sakk, atlétika) sportkörbe tömörült és a „Vakok Wesselényi Miklós Sportköre” nevet vette fel. Sportkörünk azóta a két fent említett szakosztállyal gyarapodott. Taglétszámunk közel kétszáz. Bázisszervevünk a Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége, mely — alapszabályával összhangban, — lehetőségein belül, támogatja szakosztályainkat.

Fővárosunkban a Wesselényi sportkörben tömörülnek a látássérült sportolók, de a vakokat foglalkoztató Fővárosi Kefe- és Seprűgyártó Vállalatnál is működik sportkör. Néhány megyeszékhelyen is létesült hasonló, elsősorban természetbarát és sakkszakosztályok részvételével.

TURISTÁINK A BUDAI HEGYSÉGBEN

Országosan mintegy ötszázra tehető az igazolt sportkörü tagok száma. Néhány fiatal vak az ország különböző pontjain, kihasználva a helyi lehetőségeket, foglalkozik sakkal, úszással és atlétikával.

A Vakok és Gyengénlátók Országos Sportbizottsága fontos feladatának tekinti a sportolás népszerűsítését a látássérültek körében, úgy is mint versenysport, úgy is mint szabadidősport. Ennek megfelelően, mint fent már röviden említettem, sakkozóink rendszeresen részt vesznek egyéni és csapatversenyeken, kétoldalú nemzetközi találkozókon és az IBCA által rendezett levelező (és tábla melletti) olimpiákon, valamint egyéni világbajnokságokon. Erős Pál mesterjelölti minősítést szerzett. At-

létünk az évi három házibajnokságon kívül az eddig három alkalommal megrendezett Szocialista Országok Szpartakiádjain, valamint kétoldalú nemzetközi mérkőzéseken vettek, illetve vesznek részt. Érdekesként említem meg, hogy Sipos András szentesi tagtársunk teljesítette az „Aranyéremesek az Olimpiáért” sportvetélkedő országos próbáját. Oláh József rövidtávú síkfutónk pedig 1976-ban bronzérmes lett a torontói olimpiádon. Végezetül annyit: adottságainknál és lehetőségeinknél fogva minőségi és mennyiségi növekedést csak lassú ütemben, fokozatosan érhetünk el.

Dénes József
a Vakok Wesselényi
Miklós Sportkörének
elnöke

A ROLLBALL SZAKOSZTÁLY EDZÉSE

Tapasztalatok a hosszú fehér bot alkalmazásáról

A vak gyermekek iskolai oktatásában — a testnevelés keretében — nagyon körültekintően foglalkoztak mindig a vak gyermekek mozgásra, közlekedésre való nevelésével. A tantervi tematika más szaktárgyaknál is kiegészítette az önálló közlekedésre való oktatást. A földrajzi és környezetismereti tanítás ugyancsak magas színvonalú volt. A vakok intézetében nevelt látássérültek tanulmányaik elvégzése után aránylag jól hasznosították az iskolában elsajátított közlekedési készségeket. Különösen ott mutatkozott meg jó eredmény, ahol az adott személy alkata, egyéni adottságai alkalmasak voltak, és olyan családi háttérrel rendelkezett, ami őt a közlekedési készségek tovább fejlesztésében segítette.

Azok a látássérültek, akik iskolai oktatásban nem részesültek, vagy felnőtt korukban veszítették el látásukat, csak abban az esetben sajátították el az önálló közlekedés készségét, ha családjuk ebben különös támogatást nyújtott részükre. Ez azonban nem volt szakszerű.

A technikai fejlődés rohamos üteme az utcai forgalom nagymérvű növekedését hozta. A nagy forgalom növekedés Magyarországon az 1970-es években történt meg. Megjegyzendő, hogy a vakok általában a rendezett városi körülmények között képesek inkább önállóan közlekedni.

Nagyon jó helyismeretnél elképzelhető ugyan a rendezetlenebb terepviszonyok esetén is a vak részére az önálló közlekedés, de ez fokozott idegfeszültséggel jár.

Az utcai közlekedésben a vakok Magyarországon a fehér botot 1938 óta használják. Dr. Bánó Miklós Franciaországban szerzett tapasztalatai alapján vezették be hazánkban is a fehér bot használatát. A közlekedés szabályozása rendelkezik a fehér bot használatáról, de a vakok részére csak ajánlja.

A közúti forgalom rohamos növekedése miatt nagy gondot jelent, hogy nagyon sok fiatal nem viseli a fehér botot.

Közlekedésbiztonsági szempontból ez a magatartás sok gondot okoz, veszélyhelyzeteket teremt. A probléma megoldása érdekében állandó propagandát fejtünk ki. A fehér bot mellőzéseinek okát abban látjuk, hogy az adott fiatal bravúroskodni akar, vagy pedig pszichikai tehernek tekinti vak állapotának jelzését.

Szövetségünk — képviselő útján aktívan kapcsolódik be a Közlekedésbiztonsági Tanács munkájába. Az általános és a helyi problémákat feltárjuk és a realitásnak megfelelően intézkedéseket kezdeményezünk.

A Vakok Világában, a közlekedési rovatban, a tagság részére rendszeres közlekedési tanácsadást és tájékoztatást publikálunk. Évente közlekedési ankétot szervezünk, amelynek anyagát eljuttatjuk a közlekedési szervekhez és nagyobb vállalatokhoz. Nemzetközi, elsősorban az NDK-ban szerzett tapasztalatok alapján, mozgástrénerképző tanfolyamot szervezünk, főképp a hosszú fehér bot használatára.

A közlekedés oktatása és a mozgástrénerképzés tekintetében szövetségünk együttműködik a Vakok Általános Iskolájával és Nevelő Otthonával, valamint a Szociális Intézetek Központjával. Az 1980-as évben már 20 mozgástrénerre képeztek ki. Több megyei szervezetünk részére is képeztünk mozgástrénerre.

A Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ segítségével jelenleg kétféle ún. rövid fehér bot kapható hazánkban kedvezményesen: hagyományos, fából készült kampós fehér bot, valamint az alumíniumcsövekből gyártott, összecusukható fehér bot. 1980-ban megállapodás történt a hosszú fehér bot előállítására és forgalmazására, ez ugyancsak SZTK rendelvevényre a teljes ár 15%-áért vásárolható a jövőben. A hosszú fehér botot a rugalmas horgászbottól alakítják át.

Több fajta hangjelzéses közlekedési segédeszközt próbáltak ki. Véleményünk szerint ezek az eszközök azért nem alkalmasak a vakok közlekedésének segítésére, mert a szükséges

sokirányú figyelmet csupán a készülék hangjelzésének figyelésére korlátozzák. Mivel a hangjelzés csak álló akadályok és viszonylag kis távolságok jelzésére alkalmas, így a közlekedési eszközök mozgásának megfigyelése lehetetlen. A mélyedések érzékelésére a bemutatott elektronikus készülékek ugyancsak alkalmatlanok.

Az NDK-ban szerzett tapasztalatok alapján a vakvezető-kutyák képzése megindult. Korábbi próbálkozások alapján mintegy 25—30 kiképzett kutyáról tudunk. Az 1978-ban készült reprezentatív felmérésünk alapján az igény ennek többszöröse, azonban az állományt figyelembe véve kis mértékű.

Mindent összevetve szövetségünk törekvése az, hogy az önálló közlekedést vállaló látássérült lehetőség szerint a részére legalkalmasabb segítséggel vagy segédeszközzel rendelkezzen. Nyugodtan állíthatjuk, hogy szövetségünket ebben a törekvésében államunk és társadalmunk messzemenően támogatja.

Az önálló közlekedés megkönnyítése érdekében szorgalmazzuk, hogy a tömegközlekedési járműtípusok makett formájában megtekinthetők legyenek.

Magyarországon a vakok nagy része vállalja az önálló utcai közlekedést, de zömében azonos útvonalon. Örömmel állíthatjuk viszont egyre többen vannak azok, akik olyan gyakorlatra tettek szert, hogy bármilyen körülmények között megtalálják magukat és így a közlekedés nem jelent számukra gondot.

Fontos megjegyezni, hogy mindenképpen biztonságosabb és gyorsabb a kísérővel való közlekedés. Ám tapasztalatunk szerint azok a nemlátók, akik csak kísérővel közlekednek, elkenyelmesednek és egyre nehezebbé válik számukra az önálló tájékozódás. Célszerű, ha az a vak ember, aki megtanult önállóan közlekedni, azt naponta gyakorolja is, mert ha hosszabb időn keresztül nem közlekedik egyedül, elbizonytalanodik. A napi gyakorlás ugyanúgy szükséges, mint a sportolóknak az edzés.

Hosszú fehérbottal Magyarországon még viszonylag kevesen közlekednek. Akik e segédeszközt használják, megelégedéssel nyilatkoznak róla. Természetesen szükséges, hogy a hosszú fehér bot használatának technikájával tisztában legyenek. A

hosszú bot közlekedésbiztonsági szempontból csak a nagyon forgalmas gyalogjárókon, alujárókban okoz problémát. A hosszú bottal való közlekedés oktatásánál feltétlenül fontos a tömegben való mozgás technikai kidolgozása és oktatása.

A vakok társadalmi integrációját nagyon sok tényező határozza meg. A technikai fejlődés új gondokat okoz, de lehetővé tesz korábban el-

képzelhetetlen megoldásokat is. Vannak dolgok, mint például a közlekedés, amelyekkel külön foglalkozni kell, hogy a vakok részére az élettér biztosítható legyen. A problémákat az adott országokban a sajátos körülményeket figyelembe véve kell megoldani. A megoldásokhoz azonban nemzetközi együttműködés szükséges, mert így a külön-külön való kísérletezés nehézségei elkerülhetők.

Nagyra értékeljük az NDK Vakok Szövetségének a vakok közlekedésével kapcsolatban kifejtett nemzetközi tevékenységét és köszönetünket nyilvánítjuk azért, hogy részt vehetünk ebben a munkában. Törekvésünk az, hogy a szerzett ismereteket a magyarországi látássérültek érdekében megfelelően hasznosítsuk.

Gerdelics Ferenc

NE KÖZLEKEDJ FEHÉR BOT NÉLKÜL!

TARTALOM

1	Dr. Völgyi Lajos:	1981 a „Rokkantak Nemzetközi Éve”
4	Dr. Vas Tibor:	Gondolatok a Rokkantak Nemzetközi Évével kapcsolatban
5	Dr. Bódi István:	Szövetségi tevékenység – különös tekintettel a Rokkantak Nemzetközi Évére –
8	Dr. Pálhegyi Ferenc:	Ismerd meg és fogadd el önmagad!
10	Dr. Méhes József:	Áttekintés a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Tiflopedagógiai Tanszékének munkájáról
13	Csabay Lászlóné dr.:	A látási fogyatékosok intézményes nevelése és fejlesztésének irányai
17	Daru Gerőné:	A szociális szervező néhány megjegyzése a Magyar Rehabilitációs Társaság V. Kongresszusával kapcsolatban
18	Dr. Göllez Viktor:	A szociális szervezői képzés és a vakügy
20	Dobainé Dr. B. Nagy Erzsébet:	Egy szemorvos gondolatai a Rokkantak Nemzetközi Évében
22	Barna Zoltán:	„A kiművelt emberfő” (avagy a művelődés szerepe a látássérültek rehabilitációjában)
26	Dénes József:	Magyarországi látássérültek sporttevékenysége
28	Gerderics Ferenc:	Tapasztalatok a hosszú fehér bot alkalmazásáról

**A VAKOK ÉS GYENGÉNLTÓK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK
FOLYÓIRATA**

FŐSZERKESZTŐ: DR. VAS TIBOR ELNÖK

FELELŐS KIADÓ: DR. BÓDI ISTVÁN FŐTITKÁR

SZERKESZTŐ: BARNA ZOLTÁN

MŰSZAKI SZERKESZTŐ: ORBÁN JÓZSEF

FOTÓ: LÉVAI ATTILA

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST XIV., MÁJUS 1. ÚT 47. TEL.: 210-440

---

81 4397 Pátria Nyomda — Felelős vezető: Vass Sándor igazgató

HU ISSN 0209—6765

